

KURAN'DA PEYGAMBERİN GÖREV VE ÖZELLİKLERİ

Mehmet İLHAN¹

ÖZ

Haber almak, ulaştırmak ve Allah ile insanlar arasında elçilik yapmak gibi anlamlara gelen Nübüvvet Tevhid ve meâd inançlarıyla birlikte İslâm akîdesinin en önemli unsurlarından birini teşkil etmektedir. Peygamberlikle ilgili sağlıklı bir bilgiye sahip olabilmek için öncelikle Kur'ân-ı Kerîm'in bu konuda bizlere nasıl bir tablo çizdiğine bakmamız gerekmektedir. Peygamberin uyulabilir bir model olabilmesi ve tebliğ ettiklerinin muhatapları tarafından kabul edilebilmesi, her şeyden önce, onun gönderildiği varlık cinsinden yani bir beşer olmasını gerektirmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberlerin esas görevinin tebliğ olduğu vurgulanmış ve onların doğru sözlü, emîn, müjdeleyici, uyarıcı, iffetli, görevine düşkün, sabırlı, azimli olmaları gibi nitelikleri ya da bazı özellikleri bu kavramla irtibatlı olarak ele alınmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'in peygamberliğe dair âyetleri hakkında zaman zaman mezhebi yaklaşımlar, öznel yorumlar ön plana çıkabilmiştir. Sözgelimi Kur'ân'da nebi-rasûl arasında belirgin bir farktan bahsedilmediği, onların sayısı ile ilgili bir ifade bulunmadığı halde bu meselelerle ilgili kesin hükümler verilebilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin bütünü göz önünde tutulduğunda bu tür yorum ve hükümlerin çok isabetli olmadığı görülür. Bu makalede, peygamberin esas görevi tebliğ ve bununla ilgili özelliklerine dair konular Kur'ân-ı Kerîm açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Peygamber, Peygamberlik, Nübüvvet, Risalet, Tebliğ.*

DUTIES AND CHARACTERISTICS OF A PROPHET IN QURAN

ABSTRACT

Nubuwwa means "receiving prophetic news from God, bearing them to people and mediating between people and God". Prophecy is one of the three major topics of Islamic Faith with Unity of God (Tawhid) and Mead (eschatology). To get authentic and true knowledge on Prophecy it is obvious that we should look first at Quranic Verses and Quran's perspective in itself. A Prophet is, first of all a human being just like those for whom he was sent. It is a requisite that he be an appropriate and followable model. In Holy Quran it is underlined that the basic duty for Messenger is to notify (tabligh) and being truthful, trustworthy, harbinger, warner, chaste, hardworking, patient and resolute are related with this duty. Some subjective and sectarian comments about prophecy are more famous than Quranic perspective. For example, there

¹Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı, mehmet.ilhan@deu.edu.tr.

is no clear expression about the distinction between nabi and rasul or about the number of prophets in Quran. In spite of this there are some certain provisions about these matters. It is seen that these are not accurate when we evaluate them according to all of Quranic verses. In this article, we have tried to deal with such matters about Prophecy from the viewpoint of Quran.

Keywords: Prophet, Prophecy, Nubuwwa, Risalah, Notification (tabligh).

1. Giriş

Kur'ân-ı Kerîm yaklaşık yirmi üç yıllık bir süreç içinde Hz. Muhammed'e indirilen ve insanlığın inanç, ibadet ve ahlak hayatı yanında sosyal problemlerine de temas eden; bunlarla ilgili çözümler sunan ilâhî bir kitaptır. Onda beşer hayatının hemen her yönüne ilişkin konulara rastlamak mümkündür. Durum böyle olmakla beraber özellikle Hz. Peygamber'in vefatı sonrasında Müslümanlar, karşılaştıkları problemlerin çözümü için ihtisaslaşma ihtiyacı hissetmişler ve bunun sonucunda İslâmî ilimler teşekkül etmiştir. Müslümanların karşılaştıkları itikâdî problemleri çözümlenmek gâyesiyle teşekkül eden Kelâm ilmi bunlardan birisidir. Nassın yanında akli da esas alan bu ilim dalı zaman içerisinde kendine mahsus bir usul ve çerçeveye kavuşmuştur. Kelâmcılar her ne kadar nassları esas alarak hareket etse de zaman içerisinde birtakım âyet ve hadisler mezhebî anlayışlar çerçevesinde ön plana çıkarılırken bazıları göz ardı edilebilmiş, Kur'ân'da vurgulanan hususların yerini indî yorumlar alabilmiştir. Kelâm ilminin temel konularından biri olan nübüvvet/peygamberlik hakkındaki bazı değerlendirmelerde de bu duruma şahid olmaktadır. Bu makalede nübüvvetin esas olan tebliğ ve bununla ilgili olarak peygamberlerin sahip oldukları nitelik ve özellikleri Kur'ân-ı Kerîm'in kendi bütünlüğü içerisinde ele almaya çalışacağız.

2. Kur'ân'a Göre Peygamber Kimdir?

Peygamber, Arapçadaki nebi ve rasül kelimeleri yerine kullanılan, Türkçeye Farsçadan geçen "haber" anlamındaki "peyam/peygam" ve taşıyan manasındaki "ber" den müteşekkil bir kelimedir. Sözlükte "Haber getiren, Allah'ın emirlerini bildiren" anlamlarına gelen² peygamber kelimesini Cürçânî "Allah'ın melek vasıtasıyla veya ilhâm etmek sûretiyle ya da sâlih rüya yoluyla ilâhî bilgileri aktardığı ve hükümlerini halka ulaştırması için görevlendirdiği kişi"³ şeklinde tanımlar.

² Ziyâ Şükûn, *Farsça-Türkçe Lügat (Gencine-i Güftâr Ferheng-i Ziyâ)*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1996, I, 515, 530.

³ Seyyid Şerîf Cürçânî, *Kitâbu't-Ta'rifât*, thk. İbrâhim Ebyârî, Dârul-Kütübü'l-Arabî, Beyrut 1996, s. 148,307.

Kur'ân-ı Kerîm'e göre peygamberler, gönderildiği insanların kendi içinden çıkan, onlara Allah'ın âyetlerine uymayı salık veren, kitabı ve hikmeti öğreten uyarıcı ve müjdeleyici kişilerdir.⁴ İnsanların peygambere -özellikle Hz. Muhammed'e (as) itaat edip peşinden gitmeleri emredilmiş;⁵ Allah'ın rahmetine nâil olmanın⁶ ve hidâyete ermenin Allah'a ve rasulüne uymaya bağlı olduğu bildirilmiştir.⁷ Öte yandan peygamberin aslî görevinin tebliğ olduğu; kimseyi zorla hidâyete erdiremeyeceği hatırlatılmıştır.⁸

3. Tebliğ Görevi ve Peygamberlerin Bununla İlgili Nitelikleri

Peygamberlerin vazifelerini yerine getirmek için birtakım niteliklere sahip oldukları ilk dönemden itibaren yazılan akâid türü eserlerde⁹ belirtilmiştir. Bazen bu başlık altında tebliğ de sayılmaktadır. Halbuki tebliğ Kur'ân-ı Kerîm'de müteaddit âyetlerde "sana düşen sadece tebliğdir; bir peygamberin görevi ancak aldığı vahyi apaçık tebliğ etmekten ibarettir"¹⁰ gibi ifadelerle peygamberin bir niteliği olmaktan ziyade temel vazifesi olarak belirtilmiştir.¹¹ Peygamberlerle ilgili bir kısmına aşağıda değinmeye çalışacağımız nitelik ya da hasletler ise bu görevi yerine getirmeleri açısından taşıdıkları özellikler olarak görülebilir. Bu bakımdan peygamberlerle ilgili sayılacak nitelikler ya da Kur'ân'da geçen bazı ifadeler, bu kavram etrafında incelenmeye çalışılacaktır.

4 Âl-i İmrân 3/164; Bakara 2/119, 129, 213; Cum'a 62/2.

5 Meselâ şu ayet meâlleri bu duruma işaret etmektedir: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın... Allah'a ve elçisine itaat edin" (Âl-i İmrân 3/31-32); "Kim Peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim de itaat etmez ve yüz çevirirse bilesin ki Biz seni onlara bekçi olarak göndermedik" (Nisâ 4/80 ayrıca bkz. Mâide 5/92; Nûr 24/54).

6 Âl-i İmrân 3/132.

7 Enfâl 8/24.

8 Nûr 24/54.

9 Mesela bkz. Ebu Hanife, *el-Fıkhü'l-Ekber*, (İmam-ı Azam'ın Beş Eseri İçinde), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 73'de peygamberlerin hepsinin büyük-küçük günahlardan, küfür ve çirkinliklerden masum, münezzeh olduklarını ifade ederken İmam Matürîdi, onların sıdk ve ismetinden ve bunun tebliğle olan bağlantısından bahseder bkz. *Kitabü't-Tevhid*, nşr. Bekir Topaloğlu-Muhammed Aruçi, İsam Yayınları, Ankara 2003, s. 7, 14. Yaygın şekilde bilinen hâliyle peygamberlerin özellikleri olarak bahsedilen Sıdk, emanet, ismet, fetanet, tebliğ gibi niteliklerin bir araya getirilmek suretiyle ele alınmasının Lekkân'den itibaren başladığı, onun öncesinde ise bunların birbirinden ayrı şekillerde zikredildiği kaydedilir. Bkz. Galip Türcan, "Peygamberlerin İsmeti Meselesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2003/2, sayı: 11, s. 92.

10 Ra'd 13/40; Ankebût 29/18;Maide 3/67; Araf 7/79, 93; Nahl 16/35; Hicr 15/94; Cin 72/20-23.

11 Osman Karadeniz, "Nübüvvet ve Vahiy", (ed.) Şaban Ali Düzgün, *Kelâm El Kitabı*, Grafiker Yayınları Ankara 2012, s. 332.

3.1. Peygamberlerin Beşer Oluşu

Peygamberin uyulabilir bir model, bir örnek olabilmesi, tebliğ ettiklerinin muhatapları tarafından kabul edilebilmesi her şeyden önce onun gönderildiği varlık cinsinden olmasını gerektirmiştir. Bu, onları anlaması ve kendilerine bir şeyler açıklayıp aktarabilmesi yani tebliğ ve tebyîn açısından çok önemlidir. Çeşitli âyetlerde geçen "kendi nefislerinden/canlarından olan" ifadeleri peygamberlerin kavimleriyle empati kurabilecek bir yapıya sahip olduğunu da anlatmaktadır.¹²

Peygamberler, tebliğ görevlerini layığıyla yerine getirmek ve gönderildikleri insan toplumunu örnek bir hâle getirebilmek için bizzat yaşayarak dereceli ve kademeli olarak tebliğde bulunmuşlardır. Bu durum özellikle Hz. Peygambere Kur'ân'ın indirilmesi ve onun insanlara tebliğinde daha açık bir şekilde gözükmektedir. "Küfürde direnenler 'Kur'ân toptan bir defada indirilseydi, olmaz mıydı?' derler. Oysa Biz Kur'ân-ı senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle indiriyor ve onu ağır ağır, tane tane okuyoruz"¹³ ve "Biz bu Kur'ân'ı insanlara uzun bir süreye yayarak okuman (ve öylece onların daha iyi hazmetmeleri) için kısım kısım açıkladık ve onu, ihtiyaç oldukça peyderpey indirdik"¹⁴; "Ey peygamber! Hiç şüphesiz sana bu Kur'ân'ı parça parça indiren biziz"¹⁵ gibi âyetlerde buna işaret edilmektedir.

Bazı âyetlerde¹⁶ peygamberlerin de ölümlü olduğu bâki olan yegâne varlığın Allah olduğu ifade edilmiş ve böylece onların ilahlaştırılmalarının önü kesilmiştir. Zira İslâm ifrat ve tefritten; peygamber ya da rahipleri Allah'ın oğulları kabul edenlerin ya da melekleri Allah'ın kızları addedenlerin yanlışlıklarından sakındırmıştır. Bu ilke peygamberler hakkındaki inançla ilgili olarak da elbette geçerlidir. Bunun için Yahudilerin Hz. Üzeyir'i ve hahamları, Hıristiyanların Hz. İsa'yı ve rahipleri Allah'a ortak koşmalarına dair âyetlerde¹⁷ işaret edildiği gibi onların aşırı yüceltilip ilahlaştırılmaları hoş görülmemiş, peygamberlerin yalnız Allah'ın kulu oldukları ve yalnız O'na ibadet etmeyi emrettikleri hatırlatılmıştır.¹⁸ Ayrıca onların yiyip içtikleri, çarşı pazarda

12 Araf 7/35; Tevbe 9/ 128; Yûnus 10/47; İbrâhim 14/4; Nahl 16/113; Tâhâ 20/ 113-114; Şuarâ 26/193-195; Secde 32/3, 44; Zuhruf 43/2, 3; Ahkâf 46/12; Cum'a 62/ 2.

¹³ Furkân 25/32.

¹⁴ İsrâ 17/106.

¹⁵ İnsan 76/23.

¹⁶ Âl-i İmran 3/144-148; Enbiya 21/ 8, 34 gibi.

¹⁷ Tevbe 9/30-31 vb.

¹⁸ Nisa 171-172; Tevbe 9/31.

dolaştıkları¹⁹ hattâ kazâra adam öldürebildikleri²⁰ ifade edilerek beşer oldukları daha müşahhas örnekler eşliğinde hatırlatılmıştır.

Müşriklerin inanmamak için "peygamber bir melek olmalı değil miydi?", "bize melekler gönderilseydi veya Rabbimizi açıkça görseydik"²¹; "ona bir hazine indirilse veya beraberinde bir melek inseydi ya!"²² gibi bahanelerine karşı "Ey Peygamber! Onlara 'Ben size Allah'ın hazinelerine sahibim" demiyorum, gaybı da bilmiyorum, bir melek olduğumu da iddia etmiyorum. Ben sadece bana vahy edilene uyuyorum' de!"²³ ve "Yeryüzünde yerleşip güven içinde gezip dolaşanlar melek olsaydı melekten peygamber gönderirdik"²⁴ cümleleriyle cevap verilmiş; ayrıca "Eğer biz peygamber olarak bir meleği gönderecek olsaydık zaten onu da insan şeklinde gönderirdik ve onları şimdiki şüphelerine düşürürdük (yani onlar yine onun melek olduğunu kabullenemez bu da insandır derlerdi)"²⁵ âyetiyle onların taleplerinde samimi olmadıkları hatırlatılmıştır. Yine müşriklere bu söylemlerinden dolayı kıyamette karşılaşacakları durum, "Evet melekleri göreceklere gün de gelecek! Fakat o gün günâhkârlar için hiç de iyi haberler verilmeyecek. Melekler onlara sadece 'Artık size cennet haram kılındı, haram' diyecekler"²⁶ âyetiyle anlatılmıştır.

Diğer taraftan peygamberlerin bu taleplere karşı muhatapları gibi beşer olduklarını ve onlardan tek farklarının kendilerinin vahiy almasından kaynaklandığını ifade etmeleri istenilmiştir.²⁷ "Allah'ın, peygamberleri toplayıp "siz(den sonra davetiniz) ne derece uyuldu?" diyeceği, onların da, "Bizim hiçbir bilgimiz yok. Gaybleri hakkıyla bilen ancak sensin" diyecekleri günü hatırlayın"²⁸ gibi âyetlerde de onların birer beşer olarak -Allah'ın bildirmesi hâricinde- gaybı bilemeyecekleri vurgulanmıştır.

Peygamberlerin üzölmüş, sıkılmış, üstlendikleri zor görevi yerine getirebilmek için motivasyona ihtiyaç duymuş olduklarını hatta bazen "Allah'ın yardımı ne zaman gelecek?!" diye adeta feryat

¹⁹ "Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de yiyip içiyor, çarşı pazarda dolaşıyorlardı..." (Furkân 25/20); "İyi bilin ki Meryem oğlu Mesih, sadece bir peygamberdir. Ondan önce de nice peygamberler gelip geçmiştir. Onun annesi iffetli kadındır. (Onlar da diğer insanlar gibi yiyip içerlerdi... (Mâide 5/72-75)

²⁰ Kasas 28/15-16.

²¹ Furkan25/21.

²² Hûd 11/12; Enâm 6/8.

²³ Enâm 6/50; Hûd 11/31.

²⁴ İsrâ 17/95.

²⁵ En'âm, 6/9.

²⁶ Furkân 25/22.

²⁷ Kehf 18/ 110, Fussilet 41/6, İsrâ 17/93; Âl-i İmran 3/79 vb.

²⁸ Mâide 5/109; Araf 7/188; Tevbe 9/20; Kehf 18/60-87; Neml 27/65.

ettiklerini ve sorduklarını²⁹ âyetlerden öğrenmekteyiz. "(Ey Muhammed!) Peygamberlerin haberlerinden, kendileriyle senin kalbini pekiştirdiğimiz her bir haberi sana aktarıyoruz. Bunlarda, sana hak, mü'minlere de bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir"³⁰ (Hûd 11/120); "And olsun, senden önce de nice peygamberler alaya alındı da ben inkâr edenlere bir süre (mühlet) verdim, sonra da onları yakalayiverdim. Benim cezalandırmam nasılmış!"³¹ "Nihâyet peygamberler ümitlerini kesecek hâle gelip yalanlandıklarını düşündükleri sırada, onlara yardımımız geldi de, böylece dilediğimiz kimseler kurtuluşa erdirildi. Azabımız ise, suçlular topluluğundan geri çevrilemez"³²; "Peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımıza şu sözü vermiştik: Onlara mutlaka yardım edilecek, onlar mutlak zafere erişeceklerdir"³³; "And olsun ki, senden önce de birçok Peygamberler yalanlanmıştı da onlar yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine karşı sabretmişler ve nihâyet kendilerine yardımımız yetişmişti. Allah'ın kelimelerini değiştirebilecek bir güç de yoktur"³⁴ gibi âyetlerde peygambere ve inananlara bir bakıma cevap verilmektedir.

3.2. Peygamberlerin Beşir ve Nezîr Oluşu

Peygamberlerin tebliğ süreciyle ilgili Kur'ân'ın en sık kullandığı ifadelerden biri onların beşir ve nezîr/müjdeleyici ve uyarıcı olmalarıdır. Bu, esasen onların ve muhataplarının beşer yani insan olmalarının, psiko-sosyal yapılarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

"Yaratan yarattığını hiç bilmez mi, o Latîf yani her şeyi en ince noktasına kadar bilen ve Habîr yani her şeyden haberdâr olandır"³⁵ âyetinde de ifadesini bulduğu üzere Allah Teâlâ yerde ve gökte bulunan her şeyi bildiği gibi³⁶ insanın içini, dışını, yaptıklarını, sakladıklarını³⁷ ruh halini, karakterini en iyi bilendir. Yine âyetlerde insan psikolojisinin tahlili özellikle onun inanma yapısıyla ilgili pek çok önemli tespit bulunmakta ve ödüllendirilmeye de cezayla uyarılmaya da muhtaç bir yapıda olduğu ortaya konulmaktadır.³⁸

²⁹ Bakara 2/214.

³⁰ Hûd 11/120.

³¹ Ra'd 13/32.

³² Yûsuf 12/110.

³³ Sâffât 37/171-172.

³⁴ En'âm 6/34.

³⁵ Mülk 67/14.

³⁶ Âl-i İmrân 3/5.

³⁷ İbrâhim 14/38.

³⁸ Meselâ bkz. Bakara 2/204-207; Hûd 11/119; İbrâhim 14/34; İsrâ 17/11, 67, 100; Kehf 18/54; Enbiyâ 21/37; Rûm 30/8; 36; Şûrâ 42/8; Zuhruf 43/8 vd; Meâric 70/19-23; İnsan 76/2-3; Abese 80/17; İnfitar 82/6-7; Fecr 89/ 15-20; Beled 90/4; Alak 96/6-7; Âdiyât 100/ 1-8; Asr 103/1-3.

Yaygın bildiğimiz ifade ile insanın “beyne'l-havf ve'r-recâ” hâlinde yani korku ile ümit hâlinde olması onu belli bir ölçüde tetikte tutacak ve hayırlı amele teşvik edecektir. Sadece korkutma ümitsizliğe sevk edebileceği gibi -ki bu yasaklanmıştır³⁹- sırf ödül va'di de gevşemeye, rehavete yol açabilir. Sınavlarla ilgili belli ölçüdeki kaygının motivasyona olumlu etki yaptığı; gereğinden az ya da aşırı olmasının ise menfi sonuçlara yol açtığı bilinmektedir.

İşte peygamberler bu mânâda hem beşîr hem nezîrdir.⁴⁰ Yani onlar hem inanmadıkları, Allah'ın emir ve yasaklarını dikkate almadıkları takdirde başlarına gelecek ceza hakkında insanları uyarılmış hem de bu hususta duyarlı ve sorumlu davranan, sabırlı olanları müjdelemişlerdir.

3.3. Peygamberlerin Fetanet ve Hitabet Gücü

Dinî meselelerin ve din dilinin genellikle soyut ve zor olduğu âşikârdır. Peygamberlerin kendilerine vahy edileni anlamaları ve başkalarına gerektiğinde daha somut ve anlaşılır şekilde aktarabilmeleri belli bir incelik ve zekayı yani fetaneti gerektirmektedir. Bu ikisi ile tebliğ görevlerini hakkıyla yerine getirmeleri arasında doğrudan bir bağ vardır. Meselâ Hz. İbrâhim, Hz. İshâk ve Yakup hakkındaki “Onlara rahmet hazinelerimizden lütufta bulunduk ve doğru olanı [başkalarına] ulaştırmaları için üstün bir anlatım gücü bahsettik”⁴¹ ya da Hz. Mûsâ'nın Allah'a duasını aktaran “Rabbim göğsüme ferahlık ver, işimi kolaylaştır, dilimdeki tutukluğu çöz”⁴² âyetlerinde bu duruma işaret edilmektedir.⁴³

Fetânet sıfatının en güzel örneklerinden birini Hz. İbrâhim'de görebiliriz. O, köklü ve sağlam bir imana sahip olması için Allah Teâlânın kendisine göklerdeki ve yerdeki hükümrânlığını, muhteşem düzenini göstermesi sâyesinde ve doğru bir akıl yürütmeyle kavminin gök cisimleriyle ilgili inançlarının yanlışlığını ortaya koyabilmiştir.⁴⁴ Başka âyette⁴⁵ (Enbiyâ 21/51) ifade edilmiş yani onun üstün zekâsına işaret edilmiştir.⁴⁶

³⁹ Yusuf 12/87; İsrâ 15/ 51-56; Zümer 39/53 vb.

⁴⁰ Meselâ bkz. Enâm 6/48; Bakara 2/119; Fâtır 35/24; Mâide 5/19 İbrahim 14/44...

⁴¹ Meryem 19/50.

⁴² Tâhâ 20/25-28.

⁴³ Hz. Musâ'nın kardeşi Hz. Harun'un hitabet gücünden faydalanmak istemesi de (bkz. Tâhâ 20/29) tebliğ açısından meselenin ne derece önemli olduğunu göstermektedir.

⁴⁴ En'âm 6/74-91.

⁴⁵ Enbiyâ 21/51.

⁴⁶ Tevhîd esasına bağlılığı ve bunu tebliğ etmesi bakımından Kur'ân-ı Kerîm'in en çok üzerinde durduğu peygamberlerden biri olan Hz. İbrâhim'in bu ve benzeri pek çok özelliği âyetlerde sunulmaktadır. (Hz. İbrahim'in peygamberliği ve tevhîdi tebliği hakkında bkz. Muammer Esen, “Hz. İbrahim'in İmanı ve Tevhid Mücadelesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, cilt: LII, sayı: 2, s. 111-128) Buna göre o

Hz. Yakub ve Yusuf hakkındaki bir kısım âyetler de fetânet sıfatıyla ilgili zikredilebilecek güzel örnekler arasında sayılabilir. Özellikle Yûsuf sûresinde Hz. Yakub'un⁴⁷ ve Yusuf'un⁴⁸ önzezilerinin, ferasetlerinin ve muhakemelerinin çok güçlü olduğu ortaya konulmuş; Hz. Yusuf'un tedbirli ve ihtiyatlı oluşundan bahsedilmiştir ki bütün bunlar fetanetle ilgili hususlar olarak görülebilir. Hz. Nûh,⁴⁹ Hz. Dâvûd,⁵⁰ Hz. Süleyman⁵¹ gibi peygamberlerin çeşitli mesleklerin pîri kabul edilmelerini sağlayacak ölçüde belli işlerde maharet sahibi olmaları da bir zekâ göstergesi kabul edilebilir. Ayrıca onların pek çok konuda toplumlarının önderi olabilmesi de onların sosyal zekâsının ve liderlik kabiliyetinin alâmetleridir.

3.4. Peygamberlerin İsmet Sıfatı

Peygamberlere atfedilen niteliklerden biri de “Onların günah işlemekten Allah tarafından korunması” olarak tanımlanabilecek olan ismettir. Buna mukabil onların bazı davranışlarından ötürü ilâhî uyarı ile ikaz edilmeleri de itâb olarak tabir edilir.⁵²

Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberlerin günah olarak kabul edilen hususlardan sakındıklarına dair ifadeler bulunmakla birlikte bununla ilgili özel bir kavrama rastlanmaz. Ancak Hz. Yusuf'un Mısır Azizinin eşinin arzusu karşısında takındığı tavırla ilgili olarak فَاسْتَعْصَمَ ifadesi⁵³ yer alır. Merhum Elmalılı Hamdi Yazır, Hz. Yusuf'un bu âyette bahsedilen durumunu “Fakat Yusuf'un ismet ve nezaheti o kadar yüksek idi ki öyle bir anda bile rabbının bürhânını görüyordu, haramın çirkinliğini bütün hakîkatiyle aynelyakîn müşâhede ediyordu” ifadesiyle tasvir eder.⁵⁴

sadece bir Allah'a inanıp O'na ortak koşmayan muvahhid bir Müslüman, gerçek bir mümin olup (Saffat 37/111); asla şirke bulaşmamıştı (Bakara 2/135; Enâm 6/161; Âl-i İmrân 3/67; Nahl 16/120,123); -iddialarının aksine- Yahudi ve Hıristiyan değil hanîf bir müslüman (Âl-i İmrân 3/67) idi. Allah'ın kendisine dost edindiği bir kulu idi (Nisâ 4/120) ve bu sayılan özellikleri itibarıyla Allah'a ve âhiret gününe inananlar için örnek bir şahsiyet (Mümtehine 60/6) âdetâ tek başına bir ümmetti. (Nahl 16/120). Hz. İbrâhim'in halîm, kötülük edenlere ceza vermede aceleci olmayan, kendisini Allah'a adanmış (Hûd 11/75); özü-sözü doğru (sıddîk) (Meryem 19/41); nimetlere şükreden(Nahl 16/121); konuksever (Hûd 11/69; Zâriyât 51/25-27) oluşu âyetlerde üzerinde durulan diğer bazı hasletleridir.

⁴⁷ Yusuf 12/5,6, 13, 18, 67,94.

⁴⁸ Yusuf 12/22, 58.

⁴⁹ Hûd 11/37-42.

⁵⁰ Sebe 34/10-11.

⁵¹ Sebe 34/ 12-14; Enbiyâ 21/81.

⁵² Bekir Topaloğlu ve İlyas Çelebi, *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, İSAM yayınları, İstanbul 2010, s. 163.

⁵³ Yûsuf 12/32.

⁵⁴ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979, IV, 2856.

İsmeti, peygamberlerde günah işleme imkânının yaratılmaması olarak düşünmek, onların hür irâdeli varlıklar olmasıyla çelişir. Esasen peygamberlerin melek değil, beşer olduklarını, farklarının vahiy almak olduğunu ifade eden âyetler onların potansiyel olarak hata edebileceklerini göstermektedir.⁵⁵ Ancak onlar sahip oldukları üstün ahlak⁵⁶ sayesinde ve Allah'ın yardımıyla tebliğ görevlerine hâlel getirebilecek günahlardan korunmuşlardır.

Kur'ân-ı Kerîm'de ismet daha çok tebliğ göreviyle ilgili bir husus olarak vurgulanmıştır. Peygamberlerin Allah'tan alıp bildirdikleri emir ve yasaklara uymaması tebliğ görevleriyle bağdaşmaz. İnananlar dahi işlemedikleri şeyleri söylememek konusunda uyarılmışken⁵⁷ peygamberler hakkında bu tarz bir şeyi düşünmek akla aykırı olduğu gibi açık naslarla da çelişir.⁵⁸

“Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilenleri tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan Allah'ın sana verdiği elçilik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanların kötülüklerinden korur. Allah sana zarar vermek isteyen kâfirler topluluğunu amaçlarına ulaştırmayacaktır”⁵⁹ âyeti Hz. Peygamberin tebliğ görevini yapmasını salık verirken Allah'ın onu inanmayan insanlardan koruyacağını ifade etmektedir. Burada ismet, günahlardan koruma/korunmadan ziyade peygamberin Allah tarafından insanların etkisinden korunması gibi bir anlam taşımaktadır.

Ayrıca peygamberin tebliği değiştirmek, buna yalan yanlış şeyler karıştırmak, örnek insan olmasına hâlel getirecek birtakım günahları işlemek gibi durumlardan Allah'ın yardımıyla ve kendi iradesi ile korunmuş olduğunu belirten âyetlere de rastlanır.⁶⁰ Nitekim meselâ Hz. Peygamber, günah niteliği taşımayan hataları nedeniyle uyarıldığında da⁶¹ bunları asla gizlememiştir.⁶² Tebliğin

⁵⁵ Yine merhum Elmalılı'nın, ifadeleri Hz. Yusuf'un örneğinde bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Hanım ona cidden kasetmişti, maksadı Hz. Yusuf'un derece-i iffet ve emanetini bir tecribeden ibaret değildi. Ona tamamen gönlünü vermiş, bütün himmetile visâline azmetmişti. Ona kasetmiş gitmişti amma rabbının burhanının görmese idi-yani Yusuf kasetmedi, hanımın hemmü kaskına muvafakat eylemedi amma bu onun erkeklik hiss ve kuvvetinin eksikliği gibi tabiatinde bir noksanından dolayı zannedilmemelidir.” Yazır, IV, 2856.

⁵⁶ Meselâ bkz. Kalem 68/4.

⁵⁷ Sâff 61/2-3.

⁵⁸ Kâdî Abdulcebbâr, *el-Muğnî*, thk. Mahmûd Muhammed Hidayri, ed-Dârü'l-Mısriyye li't-Te'lif ve't-Terceme, Kahire, 1963, XV, 281; Mehmet Bulut, *Ehl-i Sünnet ve Şia'da İsmet İnancı*, Risâle yayınları, İstanbul, 1991, s. 84-85.

⁵⁹ Mâide 5/67.

⁶⁰ Hac 22/52; Şuarâ 26/19-20; Fetih 48/2; Sa'd 38/45-48.

⁶¹ Ahzab 33/37; Abese 80/1-11 vb.

safiyetinin korunması, peygamberlerin sahip oldukları nitelikler ile Allah Teâlânın inâyeti sayesinde teminat altına alınmıştır: “Ancak hoşnut olduğu bir peygambere gaybla ilgili bazı bilgileri (size açıklamak üzere) vahy ederek bildirir. Onun size bildirdikleri de (meleklerle) her yönden korunmakta, ona şeytan sözü karışmamaktadır. Böyle yapması peygamberlerin vahyi aslına uygun şekilde tebliğ ettiklerini ortaya koymak içindir. Allah onların yanındaki her şeyi ilmiyle kuşatmıştır ve her şeyi bir bir kaydedip korumuştur.”⁶³

3.5. Peygamberlerin Emanet ve Sıdk Sıfatları

Tebliğin hedefine ulaşması peygamberlerin emin oluşu ile doğrudan ilgilidir. Emanet sıfatını, biri elçinin kendisinin Allah tarafından gönderildiğinden emin olması, ikincisi bu konuda muhatabına güven telkin etmesi ve vermesi olmak üzere iki yönlü düşünebiliriz. Kur’ân-ı Kerîm’de bu manada çok sayıda anlatıma rastlamak mümkündür. Meselâ Hûd (as), kavmini Allah’ı gereği gibi tanımaları, yalnız O’na ibadet etmeleri; şirk ve benzeri günahlardan kaçınmaları hususunda uyarınca kavminin ileri gelenlerinden bir gruh onu akli kıt olmak ve yalancılıkla suçlamıştı. Bunun üzerine kavmine şöyle hitap etmişti: “Ben akli kıt biri değilim, âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir elçiyim. Ben size karşı Rabbimin bana verdiği peygamberlik görevini yerine getiriyorum. Ben size karşı samimi ve güvenilir/emin birisiyim”. Benzer ifadeler Hz. Nûh, Hz. Hûd, Hz. Sâlih, Hz. Lût ve Hz. Şuayb’ın dilinden de yer verilmiştir.⁶⁴

Emanet sıfatı, peygamberlerin kendilerine verilen mesajı değiştirmeden, eksiksiz-fazlasız aktardığı anlamına da gelmektedir. Onlar bu konuda üzerine düşen görevi hakkıyla yerine getirmiş, kimseden çekinmemiş, korkmamışlardır.⁶⁵

“Bir peygambere hıyanet etmek yaraşmaz...”⁶⁶ âyeti ganimet paylaşımıyla ilgili bir bağlamda nâzil olsa da genel olarak ve tebliğle ilgili yorumlanması da mümkündür. Nitekim “Eğer Peygamber bizim adımıza bazı sözler uyduracak olsaydı biz onu kudret elimizle kısıvrak yakalar sonra da can damarını koparıverirdik”⁶⁷ âyetlerinde de bu duruma işaret edilmekte ve “eğer” ifadesi ile bunun

⁶² Galip Türcan, “Peygamberlerin İsmeti Meselesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2003/2, sayı: 11, s. 107.

⁶³ Cin 72/27-28.

⁶⁴ A’râf 7/65-68; Şuarâ/107, 125, 143, 162, 178.

⁶⁵ Ahzab 33/39.

⁶⁶ Âl-i İmrân 3/161.

⁶⁷ Hâkka 69/43-47.

vâki olmadığı belirtilmektedir. Bu konuya işaret eden daha başka âyetler de bulunmaktadır.⁶⁸

Kur'ân-ı Kerîm'de hem Allah hem peygamberler⁶⁹ hem de müminler⁷⁰ hakkında "sâdık" nitelemesi ya da sâdık kökünden gelen çeşitli lafızlar kullanılır. Sâdık, peygamberin hem doğru sözlü oluşuna, uyardığı ya da müjdelediği hususların mutlaka gerçekleşeceğine hem de söyledikleriyle yaşadıklarının tutarlı oluşuna hamledilebilir.

Saddaka ya da musaddık şeklindeki kullanımlarda çoğunlukla peygamberin ya da ona verilen kitabın kendinden önce gönderilmiş olanları doğruladığı ifade edilmiş⁷¹ bazen de bu fiil müminlere atfedilmiş⁷² ve inandıklarına sâlih amelleriyle de uymalarından bahsedilmiştir.⁷³ Bu âyetlerden hareketle peygamberlerin özü-sözü doğru olduğu ve aynı inanç-ahlâk esaslarını getirdikleri için birbirlerini doğrulayan/birbirleri tarafından doğrulanan kişiler olduğunu söyleyebiliriz.

Peygamberlerin tevhid esasını ve yalnız Allah rızasını gözeterek davranmaları; O'na verdikleri söze sâdık kalmaları bakımından muhlis/muhlas⁷⁴ veya muhsin⁷⁵ oluşlarını ifade eden âyetleri de bu çerçevede değerlendirebiliriz.

3.6. Samimiyet ve Hasbîlik

Kur'ân-ı Kerîm Resûlü Ekrem'in bizler için en güzel örnek olduğunu ifade etmektedir. Şüphe yok ki diğer peygamberlerin her birinde de müminler için çeşitli yönleri itibariyle güzel örnekler bulunmaktadır. Müminlerin Hz. Peygambere olduğu gibi onlara da inanmaları gereklidir.⁷⁶

Peygamberlerin üstün ahlâki hasletlere sahip olması onların tebliğ görevleriyle yakından ilgilidir. Beşer olmakla birlikte peygamberler, diğer insanların örnek edinebilecekleri birçok üstün

⁶⁸ Yûnus 10/15 ve İsrâ 17/73-75; Şûrâ 42/24 vb.

⁶⁹ Âl-i İmrân 3/95, 152; Ahzâb 33/22; Yâsin 36/22; Zümer 39/23, Enbiyâ 21/9.

⁷⁰ Bakara 2/177; Ahzâb 33/23, 35; Haşr 59/8.

⁷¹ Bakara 2/41, 91, 97; Âl-i İmrân 3/3, 50; Nisâ 4/47; Mâide 5/46, 48; Fâtır 35/31; Ahkâf 46/30; Sâf 61/6 Sâffât 37/37.

⁷² Meselâ bkz. Zümer 39/33.

⁷³ Leyl 92/5-6; Hadîd 57/18.

⁷⁴ Bakara 2/139; Meryem 19/51; Zümer 39/11; Sâd 38/46... "Muhlis lafzı peygamberin Allah'tan başkasına kulluk etmediğini; muhlas ise derûnunda Allah'tan başka bir şeye yer olmadığını bildirir." Nûreddîn es-Sâbûnî, *el-Müntekâ min İsmeti'l-Enbiyâ*, thk. Mehmet Bulut, Tıbyân Yayıncılık, İzmir, 2001, s. 20.

⁷⁵ Enâm 6/84; Yûsuf 12/22; Saffât 37/80, 105, 110, 121, 131 vb.

⁷⁶ Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de (iman ettiler). Her biri; Allah'a, meleklere, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dediler: "Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz." Şöyle de dediler: "İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır." Bakara 2/285.

ahlâkî niteliklere sahiplerdir. Söyledikleri ve yapıp-ettikleri konusunda samîmî, içten ve ihlaslı oluşları, bunların başlıcalarındandır.

Tebliğde mesajın muhataplar tarafından bihakkın algılanması ve mümkün mertebe gereğinin yerine getirilmesi esastır. Bunun azamî seviyede gerçekleşebilmesi tebliğ edenin mesajın içeriğini içselleştirmesine, samimî olarak inanıp yaşamasına bağlıdır. Aksi takdirde tebliğ görevi tam olarak yerine getirilmemiş olur. Bu da büyük sorumluluk gerektiren bir durumdur. Pek çok âyette kıyamet gününde kendilerine peygamber gönderilenler gibi peygamberlerin de vazifelerini hakkıyla yerine getirip getirmediğinin Allah Teâlâ tarafından sorgulanacağı bildirilmiştir.⁷⁷ Peygamberler de bu durumun bilinciyle hareket etmişlerdir.⁷⁸

“Andolsun, Allah’ın Resûlünde sizin için; Allah’a ve âhîret gününe kavuşmayı uman, Allah’ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır”⁷⁹ âyetinde de işaret edildiği üzere peygamberler inananlara uyacakları bir model sunmuştur. Peygamberlerin tebliğ ve tebyîn görevlerini hakkıyla yerine getirmeleri ve inananlara örnek olmaları ise herkesten önce tebliğ ettiklerine başta kendilerinin inanması ile mümkün olmuştur. Bu mânâda peygamberler inananların ilkidir.⁸⁰

Peygamberler vazifeleri karşısında herhangi bir dünyevi menfaat, makam-mevki ve ücret beklentisi içinde olmamış, yaptıkları işin karşılığını ancak Allah’tan umduklarını ifade etmişlerdir. Peygamberler hakkında zikredilen bu özellik⁸¹ tüm inananlar, özellikle dini tahsil ve tedrisle meşgul olanlar için örnek teşkil eder. Bu yapıldığı takdirde tebliğ yükümlülüğü yerine getirilmiş olur, artık sorumluluk muhataplardadır.

3.7. Sabırlılık ve Kararlılık

Peygamberlerin örnek hasletlerinden biri sabırlı ve azimli olmaları, her türlü şart ve zorlukta dahi vazifeleri olan tebliği yerine getirmeye çalışmalarınıdır. Meselâ Hz. Peygamber için “Onlar Kur’ân’a inanmıyorlar; mümin olmuyorlar diye neredeyse kendini helâk edeceksin, paralayacaksın”⁸² denilmesi onların bu konudaki çabasının ne kadar üst düzeyde olduğunu göstermektedir.

İman etmek kolay bir iş değildir. İnsanın hem kendi nefsiyle hem dışarıdan ona yöneltilen bir takım zorlamalar ve baskılarla baş

⁷⁷ A'râf 7/6.

⁷⁸ Nahl 16/103; A'râf 7/79, 93; Hûd11/12; Hicr 15/94; Nahl 16/35; Nûr 24/54.

⁷⁹ Ahzab 33/ 21.

⁸⁰ En'âm 6/14, 163; Zümer 39/12.

⁸¹ Furkân 25/57; Yasin 36/21, Sebe 34/47; Şuarâ 26/109, 127, 145, 164, 180...

⁸² Kehf 18/6; Şuarâ 26/3.

etmesini gerektirebilir. Bunları aşabilmek için anahtar kavramlardan birisi sabırdır. Kur'ân-ı Kerîm'de çeşitli vesilelerle başarımın yolunun sabretmekten geçtiği üzerinde durulmuştur. "(Ey müminler!) Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki, nihâyet Peygamber ve beraberindeki müminler: Allah'ın yardımı ne zaman! dediler. Bilesiniz ki Allah'ın yardımı yakındır"⁸³ gibi âyetlerde bu hususa temas edilmiştir. Buna mukabil Hz. Peygamber'e ve bütün inananlara muhtelif âyetlerde önceki peygamberlerin de benzer sıkıntıları yaşadıkları, fakat neticede Allah'ın yardımına mazhar oldukları "Ey Peygamber azim ve sebat sahibi peygamberler gibi sen de sıkıntılara sabret, göğüs ger..."⁸⁴; "And olsun ki, senden önce de birçok Peygamberler yalanlanmıştı da onlar yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine karşı sabretmişler ve nihâyet kendilerine yardımımız yetişmişti. Allah'ın kelimelerini değiştirebilecek bir güç de yoktur. And olsun peygamberler ile ilgili haberlerin bir kısmı sana gelmiş bulunuyor"⁸⁵ gibi âyetlerde hatırlanmıştır.

Hz. Peygamberden yalnız Allah'a ibadet etmek⁸⁶; kendisine gelen vahye tâbi olmak ve Allah'ın hükmü gelene kadar beklemek hususunda sabretmesi istenmiştir.⁸⁷ Allah'ın işini güzel şekilde yapanların ecrini zâyi etmeyeceği;⁸⁸ daha önceki peygamberlere söz verildiği gibi Allah'ın yardımının mutlaka geleceği hatırlanmıştır;⁸⁹ özellikle inançsızların kendisine söylediklerine sabretmesi ve bu meyânda meselâ Hz. Dâvud'u hatırlaması istenilmiştir.⁹⁰ Yine Hz. Musa'nın;⁹¹ Yakub (as)ın⁹² Yusuf (as.)in durumlarından örnekler verilmiş; Hz. Yûsuf'un zindanda bile tebliğ görevini yerine getirmeye çalıştığı;⁹³ genel olarak sabrı tavsiye ettiği⁹⁴ Eyyûb (as)'ın başına gelen hastalığa karşı sabrettiği⁹⁵ ifade edilmiş; İsmâil, İdris ve Zülkifl (as) sabırlı, sıkıntılara göğüs geren örnekler olarak zikredilmişlerdir.⁹⁶

⁸³ Bakara 2/214.

⁸⁴ Ahkâf 46/35.

⁸⁵ En'âm6/ 34.

⁸⁶ Meryem 19/65.

⁸⁷ Yûnus 10/109.

⁸⁸ Hûd 11/115.

⁸⁹ Sâffât, 171-173.

⁹⁰ Sâd 38/17.

⁹¹ Araf 7/ 104-163.

⁹² Yûsuf 12/18, 83.

⁹³ Yûsuf 12/ 37, 38, 39, 40.

⁹⁴ Yusuf 12/90.

⁹⁵ Sâd 38/41-44; Enbiyâ 21/83-84.

⁹⁶ Enbiyâ 21/85.

Hiz. Peygamber de sınırlarını zorlayan durumlar karşısında sabır ve metanetini korumayı başarmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de diğler peygamberlerin başından da bu tür sıkıntuların geçmiş olduğunun hatırlatılması ona büyük destek ve motivasyon sağlamıştır.

Hiz. Peygamberin "beni ihtiyarlattı" diye bahsettiğı ve önceki peygamberlerin tebliğ çalışmalarına rağmen onların ümmetlerinin/kavimlerinin inanmamaları ve helâk olmalarının anlatıldığı Hud suresinde bu açık bir şekilde görülür.

4. Peygamberliğın Vehbîliğı

Yukarıda zikredilen niteliklerini düşünerek akla şöyle bir soru gelebilir. Acaba peygamberler bu niteliklere sahip oldukları için mi peygamberdirler yoksa peygamber olacakları için mi bu üstün niteliklerle donatılmışlardır? Bu sorunun cevabını, Kur'ân'da yapacağımız dikkatli bir inceleme ile bulabiliriz.

Şunu unutmamak gerekir ki peygamberlik, büyük bir şerefi olduğu kadar sorumluluk ve yükümlülüğü de beraberinde getirir. Hiç kimse taşıyamayacağı yük ve sorumluluğun altına girmek gibi bir gayretkeşlik içinde olmamalıdır. Vahiy almak ve tebliğ etmek oldukça ağır bir görevdir ve bu görevi kimin yapabileceğini en iyi bilen Allah Teâlâ'dır. Buna aykırı davrananlar haddi aşmış olurlar. "Allah'a karşı yalan uyduran veya kendine bir şey vahiy edilmemişken, "Bana vahyolundu" diyen, ya da "Allah'ın indirdiğinin benzerini ben de indireceğim" diye laf eden kimseden daha zalim kimdir? Zalimlerin şiddetli ölüm sancıları içinde çırpındığı; meleklerin, ellerini uzatmış, "Haydi canlarınızı kurtarın! Allah'a karşı doğru olmayı söyledığınız ve O'nun âyetlerinden kibirlenerek yüz çevirdiğiniz için bugün aşağılayıcı azap ile cezalandırılacaksınız" diyecekleri zaman hâllerini bir görsen!"⁹⁷ ve "Onlara bir âyet geldiğinde Allah'ın elçilerine verilenin bir benzeri bize de verilmedikçe kesinlikle inanmayız dediler. Allah Peygamberliğı/Elçiliğini kime vereceğini daha iyi bilir"⁹⁸ âyetinde vahiy almanın; peygamberlik görevinin kişinin isteğine bağılı olmadığı açık bir şekilde ifade edilir. Bunların tamamen Allah'ın iradesine bağılı olduğu belirtildiğı gibi peygamberlerin görevleriyle ilgili Allah tarafından korundukları; bazı niteliklerin kendilerine Allah tarafından bahşedildiğı⁹⁹ yine âyetlerde vurgulanmıştır.

⁹⁷ En'âm 6/93.

⁹⁸ Enâm 6/124.

⁹⁹ Meselâ bazı âyetlerde hikmet, kitap, nübüvvet vb nimet/görevlerin Allah tarafından verildiğı ifade edilirken (meselâ Bakara 2/151; Nisâ 4/54'te peygamberliğı Allah'ın lütuf ve keremiyle verdiğinden bahsedilir, Meryem 19/53'te *وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا* ifadeleriyle Hiz. Harun'un Hiz. Musâ'ya yardımcı olarak gönderilmesi de (وهب) *vehebe* fiiliyle birlikte zikredilerek aktarılmıştır. Yusuf

Peygamberlerin sahip oldukları birtakım vasıflar bu görevin vehbiliğiyle doğrudan irtibatlı olarak değerlendirilebilir. Peygamberlerin bu görevi talep etmesi ya da buna aday olması söz konusu olmamakla beraber¹⁰⁰ onların kendilerine tevdi edilen bu kutsal vazifeyi yerine getirebilmek için bütün güçleriyle çalıştıkları ifade edilebilir. Başka bir ifadeyle hiçbir beşer çalışarak peygamber olmamıştır, ancak peygamberler tebliğ vazifelerini yerine getirmek için çok çalışmışlardır.

5. Peygamberliğin İrsî Olup Olmadığı

Kur'ân'da bazı peygamberlerin belli bir peygamberin soyundan geldiğine işaret eden âyetler¹⁰¹ olmakla birlikte peygamberlerin kâfirler için - en yakınları bile olsa - af istemeyeceğini ifade eden¹⁰² âyetler akrabalığın ismeti gerektirmediğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Âdem, Nûh, İbrahim ailesinden ve bunların âlemlere üstünlüğünden bahsedilmekteyse de¹⁰³ burada aileden maksadın kan bağı değil, inanç bağı olduğunu düşünmek İslâm'ın genel ilkelerine, Kur'ân'ın bütünlüğüne daha uygundur. Buna göre ismi geçen peygamberlerin kanından değil, onların tebliğ ettiği tevhid inancını benimsemekten kaynaklanan bir yakınlık söz konusudur. Nitekim "İnsanların İbrahim'e en yakın olanı ona uyanlar; şu peygamber (Hz. Muhammed) ve ona iman edenlerdir"¹⁰⁴ âyetlerinde olduğu gibi başka âyetlerde de soy bağı değil inanç bağından bahsedilmesi;¹⁰⁵ Yahudi ve Hıristiyanların Hz. İbrahim'in soyundan olmalarının değil onun hanif dinine uymaları gerektiğinin vurgulanması,¹⁰⁶ Hz. Nuh'un oğlunun inananlardan olmadığı için onun ailesinden sayılmaması¹⁰⁷ bu durumu anlatan bazı örnekler olarak hatırlanabilir. Kan yoluyla akrabalığın durumu bu olunca evlilikten kaynaklanan akrabalıklarda da durumun değişmeyeceği âşikârdır. Nitekim "Allah küfürde direnenlere misâl olarak Nûh'un ve Lût'un karılarının durumunu

suresinin 15,21, 22, 23, 24, 33, 34. âyetlerinde Yusuf (as)'ın Allah tarafından korunması ve bunun bir lütuf oluşu anlatılır. Bu manada daha pek çok âyet hatırlanabilir) bazı âyetlerde (meselâ Bakara 2/253)peygamberlerin bir kısmına has olarak onlara bazı üstün nitelikleri Allah tarafından bahşedildiği ifade edilir.

¹⁰⁰ İbn Fûrek, peygamberliğin miras olarak intikal etmemesinin de vehbiliği gösterdiğini vurgular. İbn Fûrek, *Mücerredü Makâlât*, thk. Daniel Gimaret, Dâr'ül-Maşrık, Beyrut, 1987, s. 176.

¹⁰¹ Âl-i İmrân3/68; Zuhuf 43/1; Nisa4/54; Meryem 19/12, 30, 49; Hadîd57/26, 27 gibi.

¹⁰² Mümtehine 60/4; Tevbe 9/113, 114.

¹⁰³ Âl-i İmrân 3/33. vd.

¹⁰⁴ Sâffât 37/112, 113.

¹⁰⁵ Âl-i İmrân3/68.

¹⁰⁶ Nahl 16/120 vd.

¹⁰⁷ Hûd 11/46.

hatırlatmaktadır. Her ikisi de bizim sâlih kullarımızın nikâhları altındaydı. Fakat onlar iman etmeyip hıyanet ettiler. Sonuçta o sâlih kocaları onları Allah'ın azabından koruyamadılar..."¹⁰⁸ âyetinde buna işaret edilmektedir. Diğer taraftan bir putperestin oğlu olmak Hz. İbrahim'in peygamberliğine;¹⁰⁹ bir zâlimin eşi olmak ise salih bir hanım olmaya¹¹⁰ mâni olmamıştır. Bütün bu sayılan âyetler özellikle imameti peygamberliğin devamı sayan ve imamları da masum sayan Şîî anlayışın¹¹¹ ve benzerlerinin Kur'ân'a uygun olmadığını akla getirmektedir.

Ayrıca İslâm doğuştan gelen özelliklerine (ırkı, rengi, dili vs) göre insanlar arasında ayrımcılık yapılmasını yasaklamıştır. Kur'ân-ı Kerîm bu durumun insanların birbirlerini daha iyi tanıma vesilesi olarak değerlendirilmesini istemiştir.¹¹² İnsanın elinde olmayan bu özelliklere, meselâ soy bağına göre bir üstünlükten bahsedilmesi İslâm'a uymaz.¹¹³ Bütün insanların Hz. Âdem neslinden olması da bu tür bir yaklaşımı anlamsızlaştırmaktadır.

6. Tebliğ Açısından Nebî ve Rasûl Kavramları

Nebî ve rasûl, peygamberliği ifade etmekte kullanılan iki önemli kavramdır. Bunlardan başka Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberler için şâhid, beşîr, mübeşşir, nezîr, münzir, siddîk; sâdika'l-va'd; muhlas gibi nitelermeler de yapılmıştır.¹¹⁴ Nebî ve rasûl lafızları haricindeki ifadeler genelde peygamberlerin ortak nitelikleri olarak görülürken bu ikisinin arasında bir farkın olup olmadığı tartışılmıştır.

İki kavramın arasında hem farkın olduğunu iddia edenlerin, hem de olmadığını savunanların (وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا (تَمَنَّى أَلْفَى الشَّيْطَانَ فِي أَمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْفِي الشَّيْطَانَ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ)¹¹⁵)¹¹⁵ âyetine dayandıkları görülmektedir. İki kavram arasında ayırım yapanlar rasûl ve nebî lafızlarının atıfla birbirine bağlandığını ve

¹⁰⁸ Tahrîm 66/10. Hz. Lût'un karısının durumuyla ilgili olarak ayrıca bkz. A'râf 7/83; Hûd 11/81; Hicr 15/60; Şuarâ 26/171; Neml 27/57 Ankebût 29/32; Sâffât 37/135.

¹⁰⁹ En'âm 6/74.

¹¹⁰ Tahrîm 66/11.

¹¹¹ Bu konudaki Şîî anlayış için bkz. Şeyh Müfîd, *Mesâilu'l-Ukberiyye*, thk. Ali Ekber el-Horasânî, el-Mu'temeru'l-Âlemi li Elfiyeti's-Şeyh el-Müfîd, Mihr Kum, (h.)1413, s.52.

¹¹² Hucurât 49/13.

¹¹³ Hz. Peygamber'in kendi soyunu övdüğüne dâir hadislerin değerlendirmesi için bkz. Erdiñç Ahatlı, *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.114-117. Peygamberimizin oğlu İbrahim'in, Hz. Muhammed'ten sonra nebi gelmeyeceği için öldüğü şeklindeki bir değerlendirmeye verilen güzel bir cevap için bkz. İbn Hazm, *el-Usûl ve'l-Füru'*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1984, s. 117.

¹¹⁴ Bkz. Muhammed Fuad Abdalbâkî, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzi'l Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru't-Türâs, Kahire, 1987 ilgili maddeler.

¹¹⁵ Hacc 22/52.

Arapça açısından *matuf* ile *matufun aleyh* arasında fark bulunması gerektiğini söylerken, Kadî Abdulcebbar gibi âlimler her iki lafzın da irsâl fiiline izafeten kullanıldığını ve aralarında görev bakımından yani peygamber dediğimiz kişiyi ifade etmesi açısından fark bulunmadığını savunurlar.¹¹⁶

Bu iki lafız arasında fark olduğunu ifade edenlerin görüşleri bir noktada toplanamasa da kısaca şöyle özetlenebilir:

a) Rasûl şeriat sahibidir; nebî kendinden önceki rasûlün şeriatı üzere gönderilendir.

b) Rasûle vahyedilmiş ve bunu tebliğ etmesi emredilmiş, nebîye ise vahyedildiği halde gelen vahyi tebliğ etmesi emredilmemiştir. Başka bir ifadeyle rasûle tebliğle yükümlü olduğu bir şeriat verildiği halde, nebîye verilen şeriatı tebliğ etme yükümlülüğü yoktur.

c) Rasûl'e kitap indirilmiştir, nebiye kitap gelmemiştir.

d) Resule melek açıkça gelmiş ve peygamber olduğunu bildirmiş, nebî ise ya rüyasında ya da bir resulün bildirmesiyle nebi olduğunu öğrenmiştir.

e) Resul mucize ile desteklenmiş ve kendisine önceki şeriatı nesheden bir kitap verilmiştir, nebi ise bu ayrıcalıklara sahip değildir.

f) Nebî sadece Allah hakkında bilgi verir, resul ise insanlığı ıslah ile de memurdur.¹¹⁷

Biz burada çalışmamızın sınırlarını dikkate alarak bu farklılardan sadece "tebliğle yükümlü olmak/olmamak" açısından iki kavramı değerlendirmeye çalışacağız. Nebî ve rasûl arasında peygamberlik görevinin özünü oluşturan tebliğle yükümlü olmak ve bunu ifa etmek bakımından bir farkın bulunmadığını kabul etmeliyiz. Zira yukarıda saydığımız mübeşşir-münzir; beşîr-nezir vb. kavramların da birbirine atıfla kullanıldığı pek çok âyet bulunduğu halde beşîr ve nezîrin veya mübeşşir ve münzirin farklı peygamberler olduğu gibi bir düşünce aklımıza gelmez. Bunları aynı peygamberin, birbiriyle bağlantılı fakat farklı nitelikleri olarak değerlendirmek herhangi bir tartışmaya yol açmadığına göre, aynı durum nebî ve rasûl için de geçerli sayılmalıdır.

Diğer taraftan "Nebilere rablerinden verilene inandık"¹¹⁸ âyetini dikkate aldığımızda nebînin kendisine bildirileni tebliğ

¹¹⁶ Kâdî Abdulcebbar, *Şerhu'l-Usulu'l-Hamse*, Mektebetü Vehbe, Kahire, 1965, s. 567.

¹¹⁷ Fark olarak ileri sürülen bu hususlar için bkz. Salih Sabri Yavuz, *İslâm Düşüncesinde Nübüvvet*, İnsan Yayınları İstanbul ts., s. 10 vd; Hüdayverdi Adam, *Bazı Kelâm Problemleri*, Değişim Yayınları, Sakarya 1998, s.178-184. Fark olarak ileri sürülen hususların Kur'ân-ı Kerim açısından geçerli olmadığı görülmektedir. Bu konuda bkz. Mehmet İlhan, *Hatmu'n-Nübüvve Açısından Nebî-Resûl Farkına Bir Bakış*, *Ekev Akademi Dergisi*, sayı 42, 2010, s. 76-80.

¹¹⁸ Bakara 2/136.

memur olmadığını savunmanın tutarsızlığını görebiliriz. Şöyle ki; nebî olarak kabul edilen bir peygamber, şâyet aldığı vahyi tebliğ ile memur değilse “kendi döneminde yaşayanlar ya da daha sonrakilere onlara “rablerinden verilen”leri kimden, nasıl öğrenmişlerdir?” şeklinde ileri sürülebilecek bir soru cevapsız kalacaktır. Kaldı ki peygamber denilince akla ilk gelen husus, tebliğ görevidir. Tebliğ olmadan nübüvvet nasıl düşünülebilir? Nebînin kelime anlamı itibarıyla haber almak ve vermek anlamını aynı anda bünyesinde barındırdığı da hatırlanmalıdır.¹¹⁹ “Nebîye tebliğle yükümlü olmadığı bir şeriat verilmiştir” görüşünü de bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Bu, aynı zamanda kişiye özel şeriat olur mu? Ya da her nebîye ayrı bir şeriat mı gelmiştir? gibi soruları da akla getirecektir ki bunlara müspet cevap vermek de mümkün görünmemektedir.

“Lafızları farklı olduğuna göre rasûl ve nebinin acaba aralarında ne gibi bir nüans var?” şeklinde yöneltilebilecek bir soruya şöyle cevap verilebilir: “Resûl denilmesi Allah’a izafeten, Nebî denilmesi ise kullara nisbetendir. Yani o, Allah’ın elçisi olması bakımından Rasûl, insanlara Allah’ın emirlerini ulaştırıp bildirmesi bakımından da Nebî’dir.”¹²⁰

7. Peygamberlerin Sayıları

Kur’ân-ı Kerîm’de her kavme bir yol gösterici¹²¹ ve her ümmete bir peygamber gönderildiği;¹²² peygamber gönderilmedikçe¹²³ ya da en azından merkezi yerlere peygamber yollamadıkça azap edilmeyeceği¹²⁴ ve böylece muhtemel bir itirazın ya da mazeretin önünün alındığı ifade edilmiştir. Hz. Hûd’tan;¹²⁵ Hz.

¹¹⁹ Nebî, n-b-e kökünden, "fe'îl" vezninde ve "fâil" mânâsında bir kelime olduğu var sayılırsa “Allah’tan haber veren” anlamına gelir. Bkz. Halil b. Ahmed, *Kitâbul-Ayn*, Thk. Mehdi Mahzûmî-İbrâhim Samerrâî, Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbuat, Beyrut, 1988, VIII, 382; Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, thk. Abdüsettar Ahmed Ferrac, Vizaretü'l-İrşad ve'l-Enba', Kuveyt, 1965, I, 121; Tehânevî, *Keşşâfu Istilâhâti'l-Fünûn*, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984, II, 1358. "fe'îl" vezninde ve "mef'ûl" mânâsında olduğu da kabul edilebilir. Bu takdirde “Allah’tan haber alan” mânâsına gelir. Esasen nebînin Allah’tan haber verebilmesi için öncelikle O’ndan haber alması gerektiği; görevi gereği bu haberi başkasına ulaştırması durumu da açıktır. Bkz. Muhammed Reşid Rıza, *el-Vahyu'l-Muhammedî*, Mısır, 1948, s.41.

¹²⁰ Araf 7/157. âyetin meali hakkındaki açıklama için bkz. Ali Özek, Hayrettin Karaman vd, Türkiye Diyanet Vakfı Meâlî, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, Ankara, 1993.

¹²¹ Ra'd 13/7.

¹²² Yunus 10/ 47; Nahl 16/36, 63; Zuhuruf 43/6.

¹²³ İsrâ 17/15; Şuarâ 26/208,209.

¹²⁴ Kasas 28/59.

¹²⁵ Ahkâf 46/21.

Îsâ'dan¹²⁶ ya da Hz. Muhammed'ten önce rasüller gönderildiğine¹²⁷ dair âyetler de bulunmaktadır.

Hız. Âdem, Dâvûd, Elyesâ, Eyyûb, Hârûn, Hûd, İbrâhim, İdrîs, İlyâs, İsâ, İshak, İsmâil, Lût, Mûsâ, Nûh, Sâlih, Süleyman, Şuayb, Ya'kub, Yahya, Yûnus, Yûsuf, Zekeriyâ, Zülkifl ve Muhammed'in ismi Kur'ân-ı Kerîm'de geçmekte, bunun yanında peygamber olup olmadığı net olmayan üç isme -Üzeyir, Lokman, Zülkarneyn daha rastlanmaktadır. Hız. Hûd, Nûh, İbrâhim, Yûnus, Yûsuf ve Muhammed'in kendi isimleriyle anılan sûreler de bulunmaktadır.

Ancak âyetlerde peygamberlerin sayısına dair net bir ifade bulunmaz. "Andolsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana anlattıklarımız da var, anlatmadıklarımız da var. Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan bir mûcize getiremez. Allah'ın emri gelince de hak yerine getirilir. İşte o zaman bunu batıl sayanlar hüsrana uğrarlar"¹²⁸ ve "Daha nice peygamberler gönderdik ki bunların bazılarının kıssalarını daha önce sana anlattık. Bir kısmının kıssalarını ise hiç anlatmadık..."¹²⁹ gibi âyetlerde de bu durum açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Bu sarîh ifadelere rağmen bazı kitaplarımızda ve halk arasında yüz yirmi dört bin peygamber ifadesi yaygındır. Bu konudaki bir rivâyete¹³⁰ binaen nebîlerin sayısının yüz yirmi dört bin ya da iki yüz yirmi dört bin, rasüllerin ise üç yüz on üç ya da üç yüz on beş olduğundan bahsedilir. Buna dayanılarak nebi ve rasül kavramlarının birbirinden farklı olması gerektiği ileri sürülür. Halbuki Nureddin es-Sâbûnî'nin de işaret ettiği üzere¹³¹ bu rivâyet kesin bilgi ifade edecek özelliğe sahip olmadığı için peygamberlerin sayısı ile ilgili net bir rakam zikretmek mahzurlu da olabilir. Şâyet rivâyetteki farklı rakamlardan birini meselâ yüz yirmi dört bini esas kabul edersek ve gerçek rakam yüz yirmi dört bin değil de iki yüz yirmi dört bin ise bu takdirde nebi oldukları halde yüz bin kişiyi böyle saymamış oluruz. Aksine iki yüz yirmi dört bini esas alırsak, gerçek rakam da yüz yirmi dört bin ise nebi olmayan yüz bin kişiyi böyle addetmiş oluruz. Kaldı ki âyette "sana kendilerinden bahsetmediğimiz" ifadesi ile bir bakıma bilinmesinin gerekli görülmediği ima edilen peygamberlerin sayısının bir istatistik rakamı gibi ortaya konulmasının ne anlamı vardır? Her ne hikmet ise gelenek içerisinde bu rivâyet adetâ bir sâbite gibi yer edinmiş meselâ nebî ve

¹²⁶ Mâide 5/75.

¹²⁷ Âl-i İmrân 3/144; Rum 30/27 vb.

¹²⁸ Mümin 40/78.

¹²⁹ Nisâ 4/164.

¹³⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, İstanbul 1981, V, 266.

¹³¹ Sâbûnî, *el-Müntekâ*, s.22.

rasül arasında ayırım olduğu konusunda da temel referanslardan biri kabul edilmiştir.¹³²

8. Peygamberlik-Mucize İlişkisi

Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok peygambere mucizeler¹³³ verildiğini ifade eden âyetler bulunmaktadır.¹³⁴ Mucizeyle ilgili âyetlerde dikkat çeken bazı hususlar üzerinde kısaca duralım. Her şeyden önce "... Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan bir mûcize getiremez. Allah'ın emri gelince de hak yerine getirilir. İşte o zaman bunu bâtil sayanlar hüsrana uğrarlar"¹³⁵ gibi âyetlerde mucizenin peygamberin değil Allah'ın fiili olduğu vurgulanır.

"Küfürde direnen bu kimseler yine (alay ederek) Muhammed'e Tanrısından açıkça görebileceğimiz bir mûcize indirilseydi ya! diyorlar. Ey peygamber sen sadece açık bir uyarıcısın..."¹³⁶ gibi âyetler de peygamberlerin asıl özelliği ve görevinin mucize göstermek değil, uyarıcılık ve rehberlik olduğunu bundan da ancak hidâyete yönelenlerin faydalanabileceği belirtilir.

Peygamberin, peygamber olduğunun anlaşılması için bir mucize şartı var mıdır? Mucize görmek inanmanın garantisi midir?¹³⁷ şeklindeki soruların cevaplarını da Kur'an'da bulabiliriz. "Ey peygamber! Biz sana vahyimizi yazılmış bir kitap halinde gönderseydik ve küfürde direnen kimseler ona elleriyle dokunsalardı yine de "Bu apaçık bir sihirden başka bir şey değil" derlerdi. Ayrıca onlar "Muhammed'e bir melek gönderilse (biz de görsek) olmaz mıydı? derler. Eğer istedikleri gibi onlara bir melek gönderseydik (ona da inanmazlardı) ve haklarında helâk hükmü verilir, kendilerine tevbe etme fırsatı da tanınmazdı"¹³⁸ (En'âm 6/7-8) ve "Ey Peygamber! Müşriklerin Kur'ân'a inanmayıp ondan yüz çevirmesi ağırına gidiyorsa bilesin ki yerin derinliklerine doğru bir tünel kazmaya ya da göğşe bir merdiven dayamaya gücün yetse ve böylece onlara bambaşka bir mûcize getirsen onlar yine inanmayacaklardır. Allah dileyeydi onların hepsini zorla hidâyete erdirirdi. O halde sakın

¹³² Adam, s. 167.

¹³³ Mucize ismi yerine Kur'ân-ı Kerîmde âyet, beyyine, burhân gibi kelimeler kullanılmıştır. Bkz. Osman Karadeniz, *İlim Din Açısından Mu'cize*, Marifet Yayınları İstanbul, 1999, s. 28.

¹³⁴ Meselâ Tevbe 9/70; Nahl 16/44, 64; Tâhâ 20/10-24, 37, 40, 69; Enbiyâ 21/ 69, 79, 81, 82, 91; Neml 27/ 10-13, 16-58; Kasas 28/3-60; Ankebut 29/14,15,24,32,33; Zuhruf 43/48 vb.

¹³⁵ Mümin 40/ 78.

¹³⁶ Ra'd 13/7, 27.

¹³⁷ Bu konudaki tartışmalar hakkında Halil İbrahim Bulut, *Kur'ân Işığında Mucize ve Peygamber*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2002, s. 220-249.

¹³⁸ En'âm 6/7-8.

bu hakikati bilmeyen cahillerden olma";¹³⁹ "Biz onlara istedikleri gibi melekler indirsek, ölüleri kendileriyle konuşursak, hatta bütün mucizeleri de önlerine sersek - Allah dilemediği sürece - yine de inanmayacaklardır";¹⁴⁰ "Bu müşrikler okunduğu zaman dağların yerinden oynadığı, yeryüzünün yarılp parçalandığı ve ölülerin konuştuğu bir Kur'ân gelse yine de inanmazlar"¹⁴¹ gibi âyetler bu soruların cevabını bize vermektedir.

Ancak mucize talep ettikleri halde inanmayanların başlarına pek çok belânın geldiği de "Gökten kitap indirmeni isteyenler, Musa'dan apaçık mucize isteyip sonra da inanmadıkları için başlarına türlü felaketler gelenlere benzerler"¹⁴² gibi âyetlerde¹⁴³ vurgulanmıştır.

Kur'ân'a göre mucizeleri görmelerine rağmen inkarcıların, peygamberlerin tebliğine karşı çıkmalarının sebepleri arasında kendilerine birtakım yükümlülükler getireceği için gayba ve ahiret gününe imandan kaçınmak, sadece somut varlıklara inanacakları iddiasında bulunmak ve nefse uymak sayılabilir. Meselâ "İstiyorlar ki her birine ayrı ayrı hitap eden açık bir kitap verilsin! Hayır! Onlara öyle bir kitap verilse de inanmazlar. Çünkü onlar âhiret endişesi taşımazlar"¹⁴⁴ âyetinde bu husus vurgulanır.

İnsanların, Peygamberlere inanmakta zorlanma sebeplerinden bir de körü körüne taklitçiliğe sapmaları, "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz yol bize yeter demeleridir"¹⁴⁵ Oysa peygamberler yenilikçidir, yanlış inanç temeline oturtulmuş statükoya karşı çıkmışlardır. O toplumun ileri gelenleri ise genellikle yenilikleri kabullenmek istememişlerdir¹⁴⁶ ve bu yüzden peygamberlere inananların çoğu gençlerden olmuştur.¹⁴⁷

Toplumun kalbürüstü takımı olarak ifade edebileceğimiz "mele"nin peygamberlere inanmama bahanelerinden biri, "sıradan" insanların onlara uymalarıdır. Bazıları bunu kendi akıllarınca zül adetmişlerdir.¹⁴⁸ İnkârcılar ise dinin emrettiğinin aksine, yoksula,

¹³⁹ Enâm 6/35. Ayrıca Bkz. Mâide 114; Âl-i İmrân 3/183, 184.

¹⁴⁰ En'âm 6/111.

¹⁴¹ Ra'd 13/31.

¹⁴² Nisa 4/153-165.

¹⁴³ Meselâ bkz. Enâm 6/35; Mü'min 40/ 23, 24, 28; Şuarâ 26/15, 32, 33, 45, 52, 63-65; Sad 38/ 35-44; Yûnus 10/ 13.

¹⁴⁴ Müddessir, 74/52-53.

¹⁴⁵ Maide 5/104, Araf 7/70.

¹⁴⁶ Yunus 10/78.

¹⁴⁷ Yunus 10/ 83.

¹⁴⁸ Hûd 11/22-30. Bu konuda ayrıca bkz. Hülya Alper, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberin Dindeki Konumu*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1993, s. 47

darda kalana, miskine yardım etmekten, onlarla beraber namaz kılmaktan imtina etmişler, bu durum da onların inkar ettikleri âhirette cezalandırılmasına sebep olmuştur.¹⁴⁹ Netice itibariyle inkâr edenler, peygamberlerin kendileri gibi insan olmasını vs. bir inanmama bahanesi addetmiş; mucize talep etmiş ancak istedikleri mucizeleri görmelerine rağmen pek çoğu inkâra devam etmiştir.

9. Kadınların Peygamberliği

Bu konu özellikle Eşarî-Matürîdî kelamcılar tarafından tartışılmış ve iki mezhep arasında zikredilen farklardan biri olmuştur.¹⁵⁰ Matürîdîler'e göre kadın peygamber gelmemiş iken Eşarîler aksini savunmuştur. Zâhirîler de bu konuda Eşarîler'le aynı görüşü paylaşmıştır.¹⁵¹

Bazı kadınların nebi (nebiye) olduğunu savunanlar, Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Meryem (Âl-i İmrân 3/42; Meryem 16/19), Hz. Hacer, Hz. Asiye gibi sâliha hanımlara vahy edildiğinden bahseden âyetleri¹⁵² dikkate alarak kendilerine vahyedilmesini onların rasûl değilse bile en azından nebî olduklarına delil saymışlardır. Halbuki nübüvvet vahyi, diğer vahiy türlerinden ayrı düşünülmelidir.

Hızlı ve gizli iletişim kurma anlamına gelen vahyin farklı varlıklara izafeten kullanıldığı görülmektedir. Bu manada fâil olarak Allah'a isnad edildiği gibi Şeytana ve başka varlıklara izafe edildiği örneklere Kur'ân'da rastlamak mümkündür.¹⁵³ Fâilin Allah olduğu vahiylerde de vahye muhatap olanlar farklı varlıklar olabilmektedir. Şu halde “vahiy alan” her varlığın peygamber olduğunu söylemek mümkün değildir. Kanaatimizce burada aradaki farkı anlamamızı sağlayacak olan anahtar kavram, peygamberlerin en temel görevi olan tebliğdir. Yukarıda ismi geçen sâliha hanımlardan birine meselâ Hz. Mûsâ'nın annesine “Hz. Mûsâ'yı emzirmesi” doğrultusunda gelen vahiy ile bir peygambere meselâ Hz. Mûsâ'ya “Firavun'a gidip onu uyarması” konusunda gelen vahiy arasında nasıl bir fark vardır? Hz. Mûsâ'nın annesine gelen vahiydeki bilgiyi bir başkasına duyurması emredilmemiş - belki de tam aksine oğlunun ve kendisinin hayatını

¹⁴⁹ Müddessir, 74/43-47.

¹⁵⁰ Mehmet Kalaycı, *Tarihsel Süreçte Eşarîlik Maturidilik İlişkisi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2013, s. 320; Selim Özarlan, “Peygamberlerin Özelliklerinden Erkek Olmak ve Düşündürdükleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2006, cilt: X, sayı: 2, s. 111. İmam Eşarî'nin bizzat kendi eserlerinde kadından peygamber geldiğine dair bir görüşüne rastlanmadığı ifade edilmekle birlikte (bkz. Adam, s. 185) İbn Fûrek, Eşarî'ye nispetle böyle bir görüş kaydetmektedir. Bkz. İbn Fûrek, *Mücerredü Makalati's-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'ari*, thk. Daniel Gimaret, Dârü'l-Maşrık, Beyrut, 1987, s. 174.

¹⁵¹ İbn Hazm, *el-Usûl ve'l-Furû'*, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1984, s.115-116.

¹⁵² Âl-i İmrân 3/42; Meryem 16/19.

¹⁵³ Bkz. Abdalbâkî, *el-Mu'cemu'l-Müfehres*, vahy maddesi.

koruyabilmesi bakımından - bunu gizlemesi istenilmiş iken Hz. Mûsâ'dan tebliğ görevini yerine getirmesi talep edilmiştir.¹⁵⁴

Matürîdîler ise Kur'ân-ı Kerîm'de müteaddit âyetlerde¹⁵⁵ irsal yani gönderme fiiliyle birlikte kullanılan ricâl lafzından hareketle peygamberlerin ancak erkeklerden gönderildiğini savunurlar.¹⁵⁶ Aklî açıdan da peygamberlik görevinin sürekli toplum içinde bulunmayı, zor şartlara tahammül etmeyi gerektirdiğini; peygamberin kâfir ve münafıklara karşı mücadele etmek durumunda kaldıklarını;¹⁵⁷ kadınların ise özellikle bedenen daha zayıf ya da narin yaratılışa sahip olduklarını ileri sürerek bu durumu kadınlardan peygamber gönderilmemesinin hikmeti olarak değerlendirirler.

Burada "Allah dileyseydi peygamber olarak görevlendirdiği kadınları da bu göreve uygun kabiliyetler ve dayanıklılıkla donatabilirdi. Ayrıca onları toplum içinde de koruyabilirdi"¹⁵⁸ şeklinde bir itiraz ileri sürülebilir. Allah Teâlâ açısından bakıldığında bu itirazda dile getirilen hususların akla uzak olmadığı da ifade edilebilir. Ancak meseleye şüphesiz o günkü - hatta bugünkü - toplum açısından; hem Allah hem de insanların durumunu gözeterek yaklaşmak daha isabetli olacaktır. Bu takdirde buradaki maslahat, Allah açısından bağlayıcı değil kullarının iyiliği açısından O'nun rahmeti, fazl-ı keremi çerçevesinde gözetilen bir husus olarak değerlendirilebilir.¹⁵⁹ Şöyle ki acaba Cenâb-ı Mevlâ kadından bir

¹⁵⁴ Nübüvvet Vahyindeki tebliğ unsurunun şematik şekilde izahı için bkz Toshihiko İzutsu, *Kurân'da Allah ve İnsan*, trc. Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, tsiz, s. 224-229.

¹⁵⁵ Yusuf 12/109; Nahl 16/43, Enbiya 21/7.

¹⁵⁶ Meselâ İmam Mâtürîdî âyette geçen "ricâlen" ifadesinin iki manaya gelebileceğini belirtmiştir. Birincisi "beşer" anlamına gelir ki bu durumda âyet, insanlardan başka bir varlık kategorisinde elçi gönderilmediği anlamına gelir. İkinci ihtimal ise sözcüğün zahiri manası olan "erkekler" anlamına gelebilir. Bu durumda kadınlardan peygamber gönderilmediği anlamı çıkar. Matürîdî, *Te'vilatü'l-Kur'an*, thk. Halil İbrahim Kaçar, Mizan Yayınevi, İstanbul 2006, VIII, s. 113. Ayrıca bkz. Şeyhzâde, *Nazmu'l-Ferâid ve Cemu'l-Fevâid*, Matbaatü'l-Edebiye, Mısır 1317, s.49-50.

¹⁵⁷ Tevbe 9/73, Tahrim 66/9 vb. âyetlerde işaret edildiği üzere.

¹⁵⁸ Özarslan, s. 114.

¹⁵⁹ Musa Cârullah husun-kubuh konusunu ele alırken şöyle demektedir: Doğrusu emir ve nehiylerde Allah'ın irâde ve dilediği gibi tasarrufta bulunmasına nispetle maslahatın varlığı şart kılınmaz. Öyle olsaydı, uluhiyetin dilediği şekilde tasarrufta bulunması sınırlandırılmış olurdu. Fakat insanların toplumsal şartlara uygun olarak bu emirleri yerine getirmeleri için maslahatın varlığının şart olması gerekir. Aksi takdirde, Allah'ın hikmetinde abes söz konusu olurdu. Maslahatın varlığını, Şâri'-i Hakîm'in dilediği gibi tasarrufta bulunmasına nispetle şart kılsak, bu sınırlama olur, câiz değildir. Halbuki insanların bu emirleri yerine getirirken toplumsal şartlara uygun olarak davranmaları için şart koşarsak bu hikmet olur. Binâenaleyh, Allah'ın tasarruflarının sonucu olarak maslahatın varlığı elbette gereklidir." Musa Cârullah, *Büyük Mevzularda Ufak Fikirler*, yayına haz. Musa Bilgiz, Avrasya yay. Kitâbiyât, Ankara 2001, s. 30-31.

peygamber gönderse idi – neredeyse insan yerine konulmadığı bir toplumda- tebliğ görevini nasıl yerine getirebilecekti? Yani burada mesele Allah'ın kudreti ya da bir insan olarak kadının değeri açısından değil o günkü toplumun imkânı, deyim yerindeyse alıcı kapasitesi-hoşgörüsü açısından değerlendirildiğinde peygamberlerin erkeklerden gönderilmesinde bir hikmetin bulunduğundan söz edilebilir. Peygamberlerin kendi kavminin dilinden gönderilmesinde gözetilen hikmet burada da dikkate alınmış olabilir. Bir kavme kendilerinden addetmedikleri bir peygamber yararlı olamayacaktır. Halbuki peygamberlerin hangi şartta olursa olsun tebliğ görevlerini sürdürebilmeleri esastır.¹⁶⁰

10. Peygamberlerin Vefatlarından Sonra Tebliğinin Devamı

Hanefî-Matürîdî âlimler peygamberlik görevinin peygamberlerin vefatlarından sonra da devam ettiği kanaatinindedir. Onlar "Biz Allah'ın elçileri arasında bir ayırım yapmayız..."¹⁶¹ âyetini bu konuda delil olarak serd ederler. Buna göre âyetteki hitabın sahibi Müslümanlar yani Hz. Muhammed'e (as) bağlı olanlardır. Bahsedilen peygamberler ise daha önce vefat etmiş olanlardır. Peygamberler arasında ayırım yapılmamasının istenmesi, peygamberliklerinin ölümlerinden sonra da devam ettiğini göstermektedir. Onlara göre, peygamberlikle vasfolunan esasen peygamberlerin bedenleri değil ruhlarıdır. Bu da vefat etmekle ortadan kalkmaz.¹⁶²

Eşarîlere göre ise peygamberlik bir arazdır. Arazlar iki zaman biriminde devam etmeyeceğinden vefat eden peygamberlerin elçilikleri sona ermiş anlamına gelir.¹⁶³

Esasen âyette vurgulanan Kur'ân'da bildirilen peygamberlere ayırt etmeksizin inanmaktır. Elmalılı'nın işaret ettiği üzere peygamberlerin yaşaması onların bedenlerinin değil, tebliğ ettikleri esasların bâki kalması demektir.¹⁶⁴

11. Kur'ân'a Göre Hz. Muhammed'in Nübüvvetinin Evrenselliği

Bütün Peygamberler tevhid etrafında odaklanan aynı inanç esaslarını tebliğ etmişlerdir. Hz. Muhammed de bu zincirin son halkası olmuştur. "Allah'ın kendisine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiği bir kimsenin kalkıp insanlara 'Allah'ı bırakıp bana kul olun' demesi mümkün değildir... O size melekleri peygamberleri tanrı

Cârullah'ın bu ifadeleri konumuzla ilgili olarak da değerlendirilebilir.

¹⁶⁰ Hûd 11/12.

¹⁶¹ Bakara 2/285.

¹⁶² Şeyhzâde, s.49.

¹⁶³ Şeyhzâde, s.49.

¹⁶⁴ Yazır, II, 437.

edinin” diye emretmez...”¹⁶⁵ ve “Ey Peygamber! Senden önce kendilerine peygamber gönderdiklerimize sor. Biz Rahmân olan Allah’ın dışında başka ilahlara tapınmaya izin vermiş miyiz?” elçilerimize sor: Rahmân’dan başka kulluk edilecek ilâhlar var etmiş miyiz?”¹⁶⁶ âyetlerinde işaret edildiği üzere her peygamber kendilerinin kul olduğunu ve yalnız Allah’a ibadet edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Hz Muhammed de yalnız Allah’a ibadet edilmesi gerektiğini hatırlatan ve kendinden öncekileri tasdik eden, onları tamamlayan bir peygamberdir: “De ki: Ben türedi bir peygamber değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.”¹⁶⁷

Ahzâb suresinde “Peygamber müminlere kendi canlarından daha yakın daha değerlidir...”¹⁶⁸ denilmektedir. “Ey insanlar! Size içinizden öyle bir Elçi gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O sizin üzerinize titreyip durmaktadır ve o, inananlara karşı sevgi, şefkat, merhametle dopdoludur”¹⁶⁹ âyeti de Hz. Peygamber’in konumunun, müminlerin kendi canlarından daha öncelikli olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca onun ümmetini olgunlaştıran yüce bir ahlak sahibi olmasını; bütün âlemlere rahmet¹⁷⁰ oluşunu da zikretmek gerekir.

Kur’ân-ı Kerîm insanlara haklarında ihtilafa düştükleri şeyin Hz. Peygamber tarafından açıklanması ve böylece iman eden topluma hidâyet ve rahmet olması için indirilmiştir.¹⁷¹ Ancak buna rağmen Ehl-i Kitap Hz. Peygamberi kendilerinden saymamış özellikle Yahudiler Hz. Peygamber’i kabul etmemişlerdir.¹⁷² Aslında bu tutum, Yahudilerin bir tür hastalığıdır. Nitekim onlar, kendilerine gönderilen peygamberleri kabul etmemek için her tür bahaneyi uydurmuşlardır.¹⁷³

Başka âyetlerde de onların bu durumuna işaret edilir: “Hani Allah peygamberleri vasıtasıyla İsrâiloğullarından ‘Size kitap ve

¹⁶⁵ Âl-i İmrân 3/79-80.

¹⁶⁶ Zuhruf 43/45. Ayrıca bkz Nisa 4/ 171, 172; Ra’d, 13/ 36-38; Meryem 19/ 65.

¹⁶⁷ Ahkâf 46/9. Ayrıca bkz. Âl-i İmrân 3/144; Yûnus 10/, 47; Hicr 15/10; Nahl 16/ 43; Mü’min 40/ 78; Secde 32/43; Şûrâ 42/13.

¹⁶⁸ Ahzab33/6.

¹⁶⁹ Tevbe 9/128.

¹⁷⁰ Enbiya 21/ 107; Fâtır 35/ 1.

¹⁷¹ Nahl 16/64.

¹⁷² “Ey Peygamber! Dinlerine uymadıkça Yahudiler de Hıristiyanlar da senden asla hoşnut olmayacaklardır” Bakara 2/120. Haddi zâtında Kur’ân’ın ifadesine göre onlar kendilerinden başka kimsenin cennete giremeyeceğinin de iddia etmektedir. bkz. Bakara 2/111.

¹⁷³ Meselâ Yusuf (as)’ı önce peygamber olarak tanımamışlar, fakat ardından ondan sonra bir peygamber gelmeyeceğini iddia etmişlerdir. Bkz. Mümin 40/34.

hikmet verdikten sonra, elinizdeki Tevrat'ı tasdik etmek üzere daha sonra gelecek olan bir peygambere kesin olarak inanacağınıza ve ona yardım edeceğinize' dâir söz almıştı. Sonra da onlara 'Size yüklediğim ağır görevi kabul edip üstlendiniz mi?' diye sormuş onlar da 'Evet Rabbimiz, kabul ettik' diye cevap vermişlerdi."¹⁷⁴ "Onlara 'Allah'ın indirdiği Kur'ân'a inanın' denildiğinde 'Biz sadece kendimize indirilen bir kitaba inanırız' diyor ve Tevratın dışındakileri inkâr ediyorlar. Halbuki bu kitap onların elindeki Tevrat'ı doğrulayan bir kitaptır. Ey Peygamber sen onlara şunu sor: Eğer kendinize inen kitaba inanıyor idiyse, daha önce Allah'ın elçilerini neden öldürüyordunuz?"¹⁷⁵ âyeti de onların bu konuda aşırı gidererek peygamberleri öldürmeye kadar gittiklerini anlatmaktadır.

Yahudilerin Hz. Muhammed'le ilgili tutumlarını ifade eden âyetlerden biri de şudur: "Yahudiler kendilerine Allah katından, ellerindeki Tevrâtı (tahrif edilmemiş kısımlarını) doğrulayan bir Kitab (Kur'ân) gelince öteden beri inkârcılara (müşrik Araplara) karşı (gelecek olan bu peygamber ve kitapla) üstünlük kurmak istedikleri (ve ellerine bu fırsat geçtiği) hâlde kendilerine gelen ve (Tevrat'tan) iyi tanıyıp bildikleri bu Peygamberi inkar ettiler. Bu yüzden Allah o kâfirleri lânetlemiştir."¹⁷⁶ Böyle yapmalarının sebebini bir başka Kur'ân âyeti şöyle ifade eder: "...Size kitap verildiği gibi başka birine de verilmesini istemediğiniz için mi ya da Rabbinizin huzurunda size karşı delil getirerek haksız olduğunuzu ispat eder diye mi böyle davranıyorsunuz?..."¹⁷⁷

Kelâm kitaplarında yer alan bilgilere göre bazıları (Yahudilerden ya da Hıristiyanlardan bir grup) Hz. Muhammed'i peygamber saymış bununla beraber tüm insanlığa gönderildiğini kabul etmemişlerdir. Halbuki yine söz ettiğimiz eserlerde bunlara ve benzeri şekilde düşünenlere cevaben işaret edildiği üzere peygamber doğru söyleyendir, yalan söylemesi düşünülemez. Böyle biri olan Hz. Muhammed'in (as) bildirdiği Kur'ân'da kendisinin âlemlere rahmet, bütün insanlığa müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderildiği¹⁷⁸ ifade edilmiştir. Kaldı ki Hz. Peygamber'in İran Kısrasına, Bizans hükümdârına ya da diğer idarecilere bir takım mektuplar göndererek onları İslâm'a davet etmesi ve Necâşî gibi bazılarının Müslüman olması tarihi tecrübe açısından onun bütün insanlığa gönderildiğini

¹⁷⁴ Âl-i İmrân, 3/81.

¹⁷⁵ Bakara 2/91.

¹⁷⁶ Bakara 2/89.

¹⁷⁷ Âl-i İmrân, 3/73.

¹⁷⁸ Sebe 34/28; A'raf 7/158.

ispatlamaktadır.¹⁷⁹ Bugün yeryüzünde nüfus bakımından ikinci sırada Müslümanların yer almasını da bu söylenenlere ekleyebiliriz.

12. Hz. Muhammed'in Hâtemu'l-Enbiyâ Oluşu

Hiz. Muhammed'ten (sav) sonra bir peygamber gelmeyeceğini "Ey müminler! İyi bilin ki Muhammed, içinizden birinin (evlatlıklarınızın eşlerinin kendisine haram olmasına sebep olacak şekilde) babası değildir. Fakat o, Allah'ın Elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur..."¹⁸⁰ âyeti açık şekilde belirtmektedir. Ancak bazıları bu âyette Hiz. Peygamber için rasüllerin sonuncusu anlamında *hâtemur'rusûl* değil de *hâtemu'l-enbiya* ifadesinin kullanılmasından hareketle, Hiz. Muhammed'in rasüllerin sonuncusu değil, nebilerin sonuncusu olduğunu, dolayısıyla peygamberliğin sona ermediğini iddia etmişlerdir.¹⁸¹ Yukarıda nebî ile rasûl arasında peygamberlik görevini ifa anlamında bir fark olmadığını belirtmiştik. Dolayısıyla âyette geçen söz konusu ifade peygamberliğin sona erdiğini açık bir şekilde ifade etmektedir. Burada, "Âyette Hiz. Peygamber için niçin *hâtemur'rusûl* değil de *hâtemu'l-enbiya* ifadesi kullanılmıştır?" şeklinde bir soru akla gelebilir.

Bu soru şöyle cevaplanabilir: Kur'ân'da melekler için de rasûl ifadesi kullanılır¹⁸² ve bu anlamda meleklerin risaleti devam etmektedir. Hiz. Peygamber için rasüllerin sonuncusu demek bu anlamda doğru olmayabilirdi.¹⁸³ Ancak insanlar arasından seçilen ve peygamberlikle görevlendirilen rasüllerin görevinin, nübüvvetin nihâyete ermesiyle bittiği açıktır. Hiz. Peygamber için âyette *hâteme'n-nebiyyîn* değil de *hâteme'r'rusul* denilseydi bu meleklerin risaletini de kapsayan bir ifade olarak değerlendirilebilirdi.

Hiz. Peygamber'den sonra "ben nebi değilim fakat rasûlüm" diyerek ortaya çıkanların herhalde kendilerini melek addetmedikleri ortadadır. Bu tür kişiler Kur'ân'da muhtelif anlamlarda -melek, diplomatik anlamda elçi, peygamber gibi- kullanılan rasûl lafzını, nebî yani peygamber anlamında kullanmakta, sonra da kendilerinin peygamber değil, sadece rasûl olduklarını iddia etmektedirler. Bunu yaparken rasûl lafzının birden fazla anlamda, yani peygamber anlamı dışında da kullanılmasını gerekçe göstermektedirler. Halbuki rasûl

¹⁷⁹ Cüveynî, *İnanç Esasları Kılavuzu Kitâbü'l-İrşâd*, (trc. A. B. Baloğlu, S. Yılmaz, M. İlhan, F. Sancar) Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010, s. 287-288; Nûreddin es-Sâbûnî, *Mâtürîdiyye Akâidi*, (thk ve trc. Bekir Topaloğlu), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1979, s.119;

¹⁸⁰ ما كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا Ahzâb 33/40.

¹⁸¹ İlhan, *Hatmu'n-Nübüvve Açısından Nebî-Resûl Farkına Bir Bakış*, s. 71-72.

¹⁸² Enâm 6/ 61; A'râf 7/37; Fâtır 35/1; Zuhruf 43/ 45, 80; Hac 22/ 75; Yûnus 10/21; Hûd 11/ 69,77,81; Ankebût 29/31,33.

¹⁸³ Topaloğlu Bekir ve Yavuz Yusuf Şevki ve Çelebi İlyas, *İslam'da İnanç Esasları*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2011, s. 188.

denildiğinde akla ilk önce peygamber gelir. Bu durum vahiy kelimesinin kullanımında da görülebilmektedir. Kur'ân'da vahiy değişik anlamlarda kullanılmakla beraber vahiy denilince insanlar ilk olarak peygamberlere gelen vahyi düşünmektedir.¹⁸⁴

13. Sonuç

Kur'ân-ı Kerim'deki peygamberlikle ilgili ifadeler ağırlıklı olarak tebliğ göreviyle ilgilidir. Peygamberler Allah'ın kelâmını, ve mesajını insanlığa ulaştırmakla vazifelenen kimselerdir. Bu görevin hakkıyla yerine getirilebilmesi için gerekli olan özelliklere çeşitli âyetlerde temas edilmiştir.

Hız. Peygambere veya diğer peygamberlere atfedilen masumiyet sıfatı kadar onların birer beşer oluşları da tebliğin sağlıklı şekilde ifasıyla bağlantılıdır. Kur'ân'daki ifadelerden anladığımıza göre peygamberler beşer olmasaydı insanlığa örneklik yapamayabilirler, dolayısıyla tebliğe konu olan hususların hayata geçirilmesi akim kalabilirdi.

Kur'ân-ı Kerim'de peygamberlerin genel olarak üstün ahlakî niteliklere sahip örnek kişiler oldukları ifade edilmiştir. Dahası, tebliğ görevlerini layıkıyla yerine getirebilecek özelliklere sahip olduklarını beyan etmek üzere onların doğru sözlü, emîn, müjdeleyici, sakındırıcı, iffetli, görevine düşkün, azimli olmaları gibi nitelikleri, özellikle, vurgulanmıştır.

Kur'ân-ı Kerim'den anladığımıza göre peygamberlik talep etmekle ya da çalışmakla elde edilecek bir makam değil, büyük sorumluluk gerektiren şerefli ve ilâhî bir vazîfedir. Peygamberlik kan bağına dayalı bir kurum olmadığı için peygamberlerin sahip oldukları ismet gibi bazı nitelikler, akrabalığa dayalı olarak kimseye intikâl etmez.

Nübüvvete dair birtakım konular Kur'ân-ı Kerim'de, daha sonra bazı Kelâmcılar tarafından anlaşıldığından farklı bir şekilde yer almaktadır. Nebî ve rasül farkı meselesi bunlardan biridir. Kur'ân'ın bütünlüğü açısından meseleye bakıldığında "nebî olan peygamberler-rasül olan peygamberler" gibi iki kategoride onları ele almayı gerektiren bir durum olmadığı; nübüvvet ile risaletin bütün peygamberlerin ortak özellikleri olduğu görülmektedir. Kur'ân'da kendilerinden nebî ya da rasül olarak bahsedilen yirmi beş peygamber ismi geçmekte, bunun yanında peygamber olup olmadığı net olmayan üç isme daha rastlanmaktadır. Ancak bu konuda zikredilen bazı rakamları doğrulayacak herhangi bir âyet bulunmamaktadır. Ayrıca âyet-i kerîmelerde kadınların peygamberlikle görevlendirildiklerine dâir açık bir ifade de yer

¹⁸⁴ İlhan, "Hatmu'n-Nübüvve Açısından...", s. 79-80.

almaz. Dolayısıyla kadınlara vahy edilmesinin nübüvvet görevini kapsamadığı anlaşılmaktadır.

Üstün ahlâkî nitelikleri yanında peygamberlere mahsus olmak üzere birtakım mucizelerden bahsedilir. Bunlar her ne kadar peygamberlere psiko-sosyal açıdan destek sağlasa da muhataplarının iman etmesinin bir garantisi olmadığı da vurgulanmıştır. Peygamberliğin olmazsa olmazının tebliğ olduğu ve her biri aynı inanç esaslarını bildirdiği için bütün peygamberlerin peygamberliklerinin vefatlarından sonra da devam ettiği söylenebilir. Bu bakımdan onların her birine ayırt etmeksizin inanılması ve saygı gösterilmesi bir görevdir. Nebî ve rasûl arasında fark olmadığı için Hz. Peygamber hakkında kullanılmış olan hâtemu'l-enbiyâ¹⁸⁵ ibaresi onun mutlak olarak son peygamber olduğunun da tescilidir.

KAYNAKLAR

ABDULBÂKÎ, Muhammed Fuad (1987), *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzi'l Kur'âni'l-Kerîm, Dâru't-Türâs, Kahire.*

ADAM, Hüdâverdi (1998), *Bazı Kelâm Problemleri, Değişim Yayınları, Sakarya.*

AHATLI, Erdinç (2011), *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği, DİB yayınları, Ankara.*

Ahmed b. Hanbel (1981), *Müsned, İstanbul.*

ALPER, Hülya (1993), *Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberin Dindeki Konumu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.*

BULUT, Halil İbrahim (2002), *Kur'ân Işığında Mucize ve Peygamber, Rağbet Yayınları, İstanbul.*

BULUT, Mehmet (1991), *Ehl-i Sünnet ve Şia'da İsmet İnancı, Risâle yayınları, İstanbul.*

CÜRCÂNÎ, Seyyid Şerîf (1996), *Kitâbu't-Ta'rifât, thk. İbrâhim Ebyârî, Dâru'l-Kütübü'l-Arabî, Beyrut.*

CÜVEYNÎ (2010), *İnanç Esasları Kılavuzu Kitâbü'l-İrşâd, (trc. A. Bülent. Baloğlu, Sabri Yılmaz, Mehmet İlhan, Faruk Sancar), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.*

Ebu Hanife (1992), *el-Fıkhu'l-Ekber, (İmam-ı Azam'ın Beş Eseri İçinde), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.*

ESEN, Muammer (2011), "Hz. İbrahim'in İmanı ve Tevhid Mücadelesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: LII, sayı: 2, s. 111-128.

¹⁸⁵ Ahzab 33/40.

FIĞLALI, Ethem Rûhi (1986), *Kâdiyânîlik*, Dokuz Eylül Üniversitesi yayınları, İzmir.

Halil b. Ahmed (1988), *Kitâbul-'Ayn*, Thk. Mehdi Mahzûmî-İbrâhim Samerrâi, I-VIII, Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbuat, Beyrut.

İbn Fûrek (1987), Ebû Bekr Muhammed, *Mücerredü Makalati's-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'ari*, thk. Daniel Gimaret, Dârü'l-Maşrık, Beyrut.

İbn Hazm (1984), *el-Usûl ve'l-Furû'*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.

İLHAN, Mehmet (2010), "Hatmu'n-Nübüvve Açısından Nebî-Resûl Farkına Bir Bakış", *EKEV Akademi Dergisi -Sosyal Bilimler-*, cilt: XIV, sayı: 42, s. 69-82. İzutsu, Toshihiku (tsiz.), *Kurân'da Allah ve İnsan*, trc. Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul.

Kâdî Abdulcebbâr (1963), *el-Muğnî fî Ebvâbi't-Tevhîd ve'l-Adl*, XV, thk. Mahmûd Muhammed Hudayri, ed-Dârü'l-Mısriyye li't-Te'lif ve't-Terceme, Kahire.

_____ (1965) *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, Mektebetu Vehbe, Kahire.

KALAYCI, Mehmet (2013), *Tarihsel Süreçte Eşarîlik Maturidilik İlişkisi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara.

KARADENİZ, Osman(1999), *İlim Din Açısından Mu'cize*, Marifet Yayınları, İstanbul.

MATÜRİDÎ (2006), *Te'vilatü'l-Kur'an*, (VIII. cilt.) thk. Halil İbrahim Kaçar; müracaa Bekir Topaloğlu. -İstanbul: Mizan Yayınevi.

_____ (2003), *Kitabü't-Tevhid*, nşr. Bekir Topaloğlu-Muhammed Aruçi, İsam Yayınları, Ankara.

Musa Cârullah (2001), *Büyük Mevzularda Ufak Fikirler*, yayına haz. Musa Bilgiz, Avrasya yay. Kitâbiyât, Ankara.

Muhammed Reşid Rıza (1948), *el-Vahyu'l-Muhammedî*, Mektebetü'l-Menar, Mısır.

ÖZARSLAN, Selim (2006), "Peygamberlerin Özelliklerinden Erkek Olmak ve Düşündürdükleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: X, sayı: 2, s. 107-118.

ÖZEK, Ali-Karaman, Hayrettin vd. (1993), *Türkiye Diyanet Vakfı Meâli*, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, Ankara.

SÂBÛNÎ, Nüreddin (1979), *Mâtürîdiyye Akâidi*, (thk ve trc. Bekir Topaloğlu), Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, Ankara.

_____ (2001), *el-Müntekâ min İsmeti'l-Enbiyâ*, thk. Mehmet Bulut, Tibyân Yayıncılık, İzmir.

ŞENER, Abdulkadir ve Sofuoğlu M. Cemâl ve Yıldırım Mustafa (2009), *Yüce Kur'an ve Açıklamalı Yorumlu Meâli*, Tibyân Yayıncılık, İzmir.

Şeyh Müfîd (h.1413), *Mesâilu'l-Ukberiyye*, thk. Ali Ekber el-Horasânî, el-Mu'temeru'l-Âlemi li Elfiyeti's-Şeyh el-Müfîd, Mihr Kum.,

Şeyhzâde Abdurrahîm b. Ali (1317), *Nazmu'l-Ferâid ve Cemu'l-Fevâid*, Matbaatü'l-Edebiye, Mısır.

ŞÜKÛN, Ziyâ (1996), *Farsça-Türkçe Lügat (Gencine-i Güftâr Ferheng-i Ziyâ)*, I-III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

TEHÂNEVÎ (1984), *Keşşâfu Istılâhâti'l-Fünûn*, I-II, Kahraman Yayınları, İstanbul.

TOPALOĞLU Bekir-Çelebi İlyas (2010), *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, İSAM yayınları, İstanbul.

TOPALOĞLU, Bekir ve Yavuz Yusuf Şevki ve Çelebi, İlyas (2011), *İslam'da İnanç Esasları*, Çamlıca Yayınları, İstanbul.

TÜRCAN, Galip (2003), "Peygamberlerin İsmeti Meselesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, , sayı: 11, s. 91-123.

YAVUZ, Salih Sabri (tsiz.), *İslâm Düşüncesinde Nübüvvet*, İnsan Yayınları, İstanbul.

YAZIR, Elmalılı M. Hamdi (1979), *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-X, Eser Neşriyat, İstanbul.

ZEBÎDÎ (1965), *Tâcu'l-Arûs*, thk. Abdüssettar Ahmed Ferrac, Vizaretü'l-İrşad ve'l-Enba', Kuveyt.

